

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин  
Кафедра підприємництва та економіки підприємства

**Пояснювальна записка**

до дипломної роботи  
магістра

на тему: «Обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності  
використання основних виробничих фондів підприємства»

Виконав: студент групи ЕП-22-1зм  
спеціальності 076 «Підприємництво,  
торгівля та біржова діяльність»  
Дьогтев Максим Володимирович  
Керівник: к.е.н., доцент, Ватченко Б. С.

Дніпро - 2024 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин  
Кафедра підприємництва та економіки підприємства  
Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр  
Спеціальність: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

**ЗАТВЕРДЖУЮ**  
**Завідувач кафедри**

\_\_\_\_\_ 2024 р.  
« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_

**З А В Д А Н Н Я**  
**НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**  
Дьогтеву Максиму Володимировичу

1. Тема роботи: «Обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємства», керівник роботи: Ватченко Борис Сергійович, к.е.н., доцент затверджена наказом університету від «\_\_»\_\_\_\_ 20\_\_ р. №\_\_.
2. Строк подання студентом роботи: «\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ року.
3. Вихідні дані до роботи: Статистична звітність форма №1 «Баланс»; Форма №2 «Звіт про фінансові результати»; Форма №3 «Звіт про рух грошових коштів» по ФОП Бердичеський Є. В.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Теоретико-методологічне обґрунтування основних виробничих фондів підприємства; 2. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства ФОП Бердичеський Є. В.; 3. Шляхи ефективного використання основних виробничих фондів ФОП Бердичеський Є. В.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): класифікація основних фондів, ознаки основних виробничих фондів, ознаки процесу відтворення основних виробничих засобів, показники ефективності управління основними засобами, динаміка основних показників діяльності ФОП Бердичеський Є. В. за 2019-2022 рр., динаміка основних показників управління основними фондами ФОП Бердичеський Є. В. за 2019-2022 рр. та ін.

## 6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1,2,3	Ватченко Б. С., к.е.н., доцент		

7. Дата видачі завдання «\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_\_\_ р.

**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка розгорнутого плану роботи		виконано
2.	Відбір, систематизація і обробка матеріалу до розділу 1		виконано
3.	Відбір, систематизація і обробка матеріалу до розділу 2		виконано
4.	Відбір, систематизація і обробка матеріалу до розділу 3		виконано
5.	Уточнення та конкретизація розділів та підрозділів дипломної роботи, детальна розробка й обґрунтування конкретних рекомендацій		виконано
6.	Розрахунок економіко-математичної моделі		виконано
7.	Літературна обробка та редагування, остаточне оформлення дипломної роботи		виконано
8.	Підготовка доповіді, ілюстративного матеріалу та презентації до захисту дипломної роботи		виконано
9.	Подання на кафедру		виконано

Студент \_\_\_\_\_ Дьогтєв М. В.Керівник роботи \_\_\_\_\_ Ватченко Б. С.

## АНОТАЦІЯ

Магістерської дипломної роботи «Обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємства».

студента гр. ЕП-22-1зм, Дьогтева Максима Володимировича

Науковий керівник: к.е.н., доцент, Ватченко Борис Сергійович

Магістерська дипломна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків. Робота викладена на 101 сторінці, містить 33 таблиць, 26 рисунків, 7 сторінок додатків. Список використаної літератури містить 41 найменування.

У дипломній роботі досліджено теоретичні основи ефективного використання основних виробничих фондів підприємства, наведено форми їх відтворення і показники ефективності управління. Велике місце у дипломній роботі приділено аналізу фінансово-економічного стану ФОП Бердичеський Є. В. та аналізу ефективності управління його основними виробничими фондами. Основні результати дослідження дають змогу виявити заходи та запропонувати проект щодо кращого їх відтворення.

## ANNOTATION

Master's diploma thesis: «A ground of measures is on the increase of efficiency of the use of capital production assets of enterprises»

student EP-22-1zm,

Maksym Volodymyrovych Dyogtev

Supervisor Vatchenko B. S., associate professor, candidate of economic sciences.

Master's diploma thesis consists of entry, 3 chapters. The thesis has 101 pages, 33 tables, 26 pictures, 7 pages of additions. List of used sources has 41 names.

The thesis examines the theoretical foundations of the effective use of the company's main production assets, the forms of their reproduction and indicators of management efficiency. An important place in the thesis is devoted to the analysis of the financial and economic condition of the FOP Berdychesvkyi E. V. and analysis of the effectiveness of management of its main production assets. The main results of the research make it possible to identify measures and propose a project for their better reproduction.

## ЗМІСТ

ВСТУП		6
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1	Поняттята визначення основних виробничих фондів підприємства	8
1.2	Характеристика основних виробничих фондів підприємства	20
1.3	Показники ефективності використання основних виробничих фондів	34
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1		42
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП БЕРДИЧЕСЬКИЙ Є. В.	43
2.1	Характеристика та аналіз фінансово-економічної діяльності ФОП Бердичеський Є. В.	43
2.2	Аналіз ефективності управління основними виробничими фондами ФОП Бердичеський Є. В.	59
2.3	Економетричне моделювання впливу основних фондів на дохід від реалізації продукції підприємства	65
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2		73
РОЗДІЛ 3	ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ФОП БЕРДИЧЕСЬКИЙ Є. В.	75
3.1	Обґрунтування заходів підвищення ефективності відтворення основних виробничих фондів	75
3.2	Розрахунок ефективності інвестиційного проекту щодо покращення управління основними фондами підприємства	85
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3		92
ВИСНОВКИ		93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		96
ДОДАТКИ		101

## ВСТУП

Актуальність теми. Матеріально-технічною основою організації процесу виробництва в промисловості є основні виробничі фонди, які визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку, забезпечують підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу, визначаючи його виробничу потужність, рівень техніко-технологічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. В умовах ринкової економіки коли на світових ринках скорочується попит на товари, постійно виникає проблема нестачі фінансових ресурсів, йде ліквідація суб'єктів господарювання, спостерігається високий рівень фізичного та морального зносу обладнання через відсутність рівномірного його відновлення, постає питання ефективнішого використання основних засобів підприємства. Тому виникає необхідність в аналізі технічного стану транспортних засобів та обладнань, виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання. Однією з важливих складових ефективності виробничої діяльності є ступінь досконалості використання основних фондів. Тому актуальність теми породжена підвищенням ефективності використання основних фондів, є сьогодні важливою проблемою практично для всіх підприємств.

Питання аналізу використання основних виробничих фондів, виробничих потужностей та пошук шляхів підвищення ефективності використання виробничих фондів розглядалися у працях як вітчизняних так і іноземних науковців: Грищенко О.В., Цигилик І.І., Білий М.М., Бабич Б.О., Ілюшина О.С, Вігуржинська С.Ю., Ребрін Ю.І. Проблему відтворення основних фондів підприємства досліджували такі вчені-економісти, як: О.В. Бондар, Д.В. Ванькович, Н.Б. Демчишак, Л.В. Городянська, С.В. Захарін,

О.С. Кленін, Є.О. Литвиненко, С.В. Онишко, Д.М. Серебрянський, В.О. Парнюк, Р.В. Пророк та ін. У своїх працях вони аналізували джерела і структуру капітальних вкладень, формували шляхи удосконалення державної амортизаційної політики, розробляли і інші методи підвищення ефективності управління основними засобами підприємства.

Метою магістерської дипломної роботи є обґрунтування значення управління основними фондами та розробка рекомендацій щодо їх ефективного використання на ФОП Бердичевський Є. В. Для досягнення встановленої мети сформульовано наступні завдання:

- визначити теоретико-методологічне обґрунтування основних виробничих фондів підприємства;
- проаналізувати виробничо-господарську діяльність ФОП Бердичевський Є. В.;
- визначити шляхи ефективного використання основних виробничих фондів ФОП Бердичевський Є. В.

Предметом дослідження виступають процеси управління основними виробничими фондами підприємства.

Об'єктом дослідження є ФОП Бердичевський Є. В.

Інформаційною базою наукової роботи є: вітчизняна і зарубіжна література з досліджуваної проблеми; законодавчі та нормативно-правові акти України з питань регулювання діяльності підприємницьких структур; наукові статті, опубліковані у вітчизняних і зарубіжних періодичних виданнях, дані фінансової звітності ФОП Бердичевський Є. В., матеріали первинного обліку і звітності даного підприємства, результати спеціальних обстежень, теоретичні й практичні розробки.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА

#### **1.1. Поняття та визначення основних виробничих фондів підприємства**

Для виробництва будь-якого виду продукції необхідна наявність і взаємодія трьох елементів: засобів праці, предметів праці і живої праці.

Засоби праці і предмети праці являють собою засоби виробництва, що, беручи участь у виробничому процесі в натуральній і вартісній формі, в сукупності складають речовинний зміст виробничих фондів. Залежно від специфіки характеру, участі у виробничому процесі і засобу обороту виробничі фонди поділяються на основні та оборотні. З метою встановлення сутності основних фондів, вважаємо за доцільне розглянути визначення основних фондів (засобів) за різними авторами.

Дослідженням сутності поняття «основні засоби» або «основні фонди» займалося багато вчених, серед яких слід відзначити: В. Г. Андрійчука, Ф.Ф. Бутинця, Н.Г. Виговську, А.Г. Вознюк, М.Я. Демяненка, В.Г. Лінника, С.А. Николаєву, Я.В. Соколова, В.В. Сопка, Л.К. Сук, В.С. Сухарського, В.Г. Швеця та інших.

В економічній літературі часто уподібнюються поняття «основні засоби» та «основні фонди», а в науковій сфері немає єдиної думки щодо змісту цих понять, що призводить до значних ускладнень у їх дослідженні та використанні. Першим хто дав наукове визначення основним фондам вважається А. Сміт. Він вважав, що фондом є будь-яке нагромадження продуктів землі та праці. Фонд стає капіталом лише в тому випадку, якщо він приносить власнику дохід чи прибуток. Сміт визначає фонди як матеріальне підґрунтя для утворення капіталу [27]. В економічній літературі найчастіше



основні засоби розглядаються, як матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності підприємства понад один календарний рік з початку введення їх в експлуатацію. Науковці не дають чіткого визначення основним фондам. Аналіз літературних джерел, а також нормативної бази дає підставу стверджувати про відсутність єдності у термінології щодо основних засобів та основних фондів. Тому важливо уточнити природу термінів «основні засоби» і «основні фонди», а також визначити їх економічну сутність. Наведемо їх визначення з точки зору правового регулювання (табл. 1.1) і з надання в літературних джерелах (табл. 1.2).

Таблиця 1.1 Визначення «основних засобів» згідно правового регулювання

Джерело	Основні засоби
П(с)БО № 7, п. 4 [12]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
Податковий кодекс України, п. 14.1.138 [13] пп.14.1.138 п.14.1 ст.14	Основні засоби – це матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [14]	Основні засоби – матеріальні об'єкти, які: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду.
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [15]	До основних засобів включають вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу, довірчого управління об'єктів і орендованих цілісних державних майнових комплексів.

Таблиця 1.2 Визначення «основних засобів» і «основних фондів» в літературних джерелах

Джерело	Основні засоби	Основні фонди
Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. [23]	Основні засоби – це сукупність засобів праці, що діють протягом тривалого часу й у процесі виробництва (відтворення) поступово переносять свою вартість на виготовлений продукт. Вони відображають рівень розвитку продуктивних сил.	Основні фонди – засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів і поступово, в міру знижування, переносять свою вартість на виготовлений продукт, зберігаючи при цьому свою натуральну форму.
Дем'яненко М.Я. [38]	Основні засоби – термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття "необоротні матеріальні активи" (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності, або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал. У практиці обліку та статистики до засобів основних зараховують об'єкти з терміном служби, не менше за рік.	Фонд – це запас, нагромадження, капітал у вартісній формі.
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.[38]	Основні засоби – термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «основні фонди». До основних засобів відносять матеріальні активи, які підприємство формує з метою використання їх у процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій і очікуваний термін корисного застосування (експлуатації) яких перевищує рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).	Основні фонди – сукупність матеріальних активів, які тривалий час у незмінній натурально-речовій формі використовуються у виробничому процесі.
Молдованова М.І. [26]	Основні засоби – це грошові кошти вкладені у наявні основні фонди, вартісна оцінка основних фондів.	Основні фонди – сукупність створених суспільною працею матеріально-речових цінностей (у вартісному вираженні), які слугують протягом тривалого часу і втрачають свою вартість частинами. Частина національного багатства держави.
Сук Л.К., Виговська Н.Г.[38]	Основні засоби – це сукупність матеріально-речових цінностей.	Основні фонди – це джерела формування основних засобів.
Андрійчук В.Г [17]	Основні засоби – засоби праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди.	Фонди – це грошове вираження засобів праці (основних засобів).
Бланк І.А. [34]		Основні фонди – сукупність матеріальних активів в формі засобів праці, які багаторазово приймають участь в процесі виробничо-комерційної діяльності і переносять на продукцію свою вартість частинами.

Відразу підмітимо, що в існуючому законодавстві на сьогодні вже не використовується поняття «основних фондів». У Податковому кодексі відмовилися від поняття «основні фонди» на користь «основних засобів», що свідчить про наближеність Кодексу до положень бухгалтерського обліку. Порівнюючи дефініції представлені в П(С)БО 7 та міжнародних стандартах можна зробити висновок про їх подібність, яка зумовлена тим, що при написанні українських стандартів бухгалтерського обліку міжнародні стандарти використовувались як основа.

Сухарський В.С. [38] пояснює два поняття наступним визначенням. Основні засоби (фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар і т.п.), що беруть участь у процесі виробництва впродовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (в міру зношування) переносять свою вартість на вироблену продукцію. Фаминский І.П. [34] дає своє трактування. Основний капітал, основні засоби, основні фонди – сума капіталу, вкладеного в сукупність матеріально-речових об'єктів і цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти. Основний капітал приймають участь в багатьох циклах виробництва, служить протягом довгого часу й переносить свою вартість на вартість вироблених з його допомогою товарів поступово, по мірі зносу шляхом нарахування амортизації.

На основі проведеного аналізу наукової літератури, можна зробити висновок що більшість авторів під «основними засобами» розуміють матеріальні активи підприємства. Деякі автори ототожнюють поняття «основні засоби» та «основні фонди» зазначаючи, що вони є засобами праці які використовуються у виробництві протягом тривалого часу. Всі джерела вказують на те, що основні засоби повинні використовуватися тривалий час (а саме більше одного року чи одного операційного циклу). Аналізуючи визначення основних фондів, можна звести їх до твердження: «основні

фонди» – матеріальні активи різного роду, що виступають невід'ємною частиною процесу виробництва і становлять основу для створення капіталу.

Аналізуючи визначення основних фондів, відображених в таблиці 1.1, та вивчивши підходи економістів, можемо звести їх до загального твердження, що основні засоби – це матеріальні активи різного роду, що виступають невід'ємною частиною процесу виробництва і становлять основу для створення капіталу.

Місце основних фондів в структурі засобів виробництва схематично показано на рис. 1.1 [24].

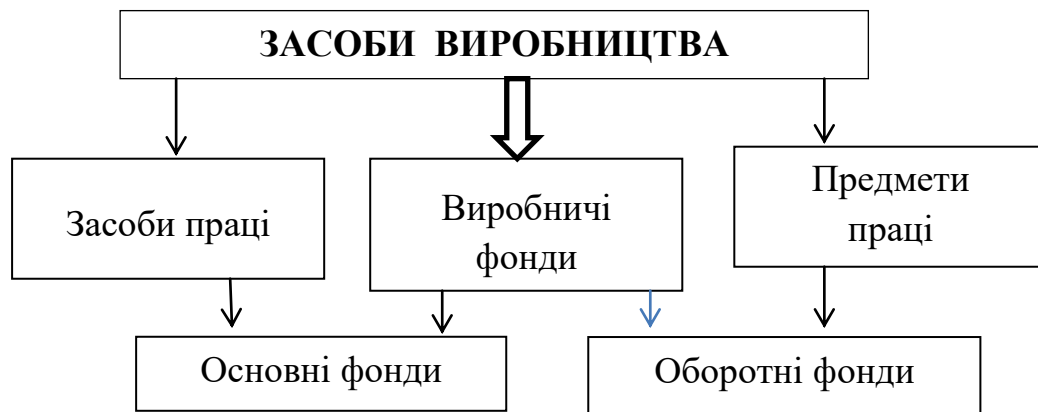


Рисунок 1.1. Склад і взаємозв'язок засобів виробництва та виробничих фондів

Термін «фонди» походить від латині і дослівно означає «основа». Це дійсно основа продуктивної діяльності підприємства, оскільки виробниче підприємство не може діяти, не маючи засобів виробництва.

Основні фонди – це засоби праці, які мають вартість, функціонують у виробничому процесі тривалий час, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, а свою вартість переносять на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Проблема правильного трактування економічних категорій «основні фонди» та «основні засоби» залишалася невизначеною тривалий час і була вирішена лише з прийняттям Податкового кодексу України (ПКУ). ПКУ вже не оперує таким поняттям як «основні фонди». Відбулася зміна термінології:

відповідно до норм кодексу як в бухгалтерському так і в податковому обліках застосовуватиметься термін «основні засоби». Податковий облік основних засобів за новими правилами наближений до бухгалтерського обліку, спостерігається наближення двох понять [13].

Згідно П(с)БО 7 «Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [14].

Залежно від участі у виробничому процесі основні фонди поділяються на виробничі та невиробничі. Основні виробничі фонди функціонують у сфері матеріального виробництва підприємства. Основні невиробничі фонди не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва, задовольняючи соціальні потреби працівників підприємства: житловий фонд, будинки відпочинку, медичні заклади, заклади громадського харчування та ін. Структура основних фондів зображена на рисунку 1.2 [33].

У промисловості залежно від сфери функціонування основні виробничі фонди поділяються на промислово-виробничі та непромислово-виробничі.

До промислово-виробничих фондів належать засоби праці підприємства, призначені для виробництва промислової продукції. Непромислово-виробничі фонди – це засоби праці непромислових підприємств (підприємства сільськогосподарського призначення, ремонтно-будівельні ділянки, транспортні цехи та ін.).



Рисунок 1.2. Структура основних фондів підприємства

Залежно від ступіні участі у виробничому процесі основні виробничі фонди поділяють на активну їх частину та пасивну. До активної частини відносять основні фонди що беруть безпосередню участь у процесі виробництва. Це машини та устаткування, інструменти, прилади та пристрої для вимірювання тощо. Виробнича структура основних фондів і її зміна за той або інший відрізок часу дають можливість характеризувати технічний рівень промисловості й ефективність використання капітальних вкладень в основні фонди, чим вище в складі основних фондів питома вага машин, устаткування й інших елементів активної частини основних фондів, тим більше продукції буде вироблено на кожну гривню основних фондів.

Відмінності виробничої структури основних фондів у різних галузях промисловості є результатом техніко-економічних особливостей цих галузей. Навіть підприємства усередині однієї і тієї ж галузі промисловості, як

правило, мають неоднакову виробничу структуру основних фондів. Найбільш висока питома вага активних елементів основних фондів на підприємствах із високим рівнем технічної оснащеності і електроозброєність праці, де виробничі процеси механізовані й автоматизовані і широко використовуються хімічні методи обробки.

До пасивної частини (будівлі, споруди) належать основні фонди, що забезпечують нормальне функціонування виробничого процесу, створюють умови для цього. Співвідношення різних груп основних фондів у загальній їх вартості становить виробничу структуру основних фондів. Прогресивною є така структура основних фондів, де активна частина основних фондів зростає.

За цільовим призначенням використовується наступна видова класифікація основних фондів (рис. 1.3).

За належністю основні виробничі фонди поділяють на власні і залучені. Власні основні фонди – це фонди, які знаходяться на балансі підприємства. Залучені – взяті в тимчасове користування в іншій організації на умовах оренди або надання послуг.

За ознакою використання основні фонди поділяють на діючі, до яких належать засоби праці, що функціонують у процесі виробництва як в основному, так і в підсобному, і недіючі, якими вважаються фонди, які перебувають на стадії вибуття у зв'язку з їхнім зносом, на консервації або в запасі.

За належністю основні виробничі фонди поділяють на власні і залучені. Власні основні фонди – це фонди, які знаходяться на балансі підприємства. Залучені – взяті в тимчасове користування в іншій організації на умовах оренди або надання послуг.

За ознакою використання основні фонди поділяють на діючі, до яких належать засоби праці, що функціонують у процесі виробництва як в основному, так і в підсобному, і недіючі, якими вважаються фонди, які

перебувають на стадії вибуття у зв'язку з їхнім зносом, на консервації або в запасі.



Рисунок 1.3. Видова класифікація основних фондів

Галузева структура основних фондів характеризується співвідношенням величини основних фондів різних галузей до їх загальної вартості.

Вікова структура основних фондів – це відношення різних вікових груп основних фондів до їх загальної вартості.

Джерелами формування майна підприємств і відповідно основних фондів можуть бути: грошові і матеріальні внески засновників, прибутки, отримані від реалізації продукції, а також від інших видів господарської діяльності; прибутки від цінних паперів; кредити банків і інших кредиторів;



капітальні вкладення і дотації з бюджетів відповідних рівнів; інші джерела, не заборонені законодавством.

Для планування відтворення основних фондів, визначення розмірів амортизації, аналізу ефективності їхнього використання велике значення мають правильне врахування і вірогідна оцінка вартості основних фондів.

Під оцінкою основних фондів підприємства слід розуміти грошове вираження їхньої вартості. Існує декілька видів оцінки основних фондів: залежно від моменту проведення оцінки – за первісною, відновною чи справедливою (реальною) вартістю; залежно від стану основних фондів – за повною, залишковою вартістю або ліквідаційною.

Первісна вартість – це фактична вартість основних фондів на момент їх придбання і взяття на баланс. Первісна вартість відображає фактичну собівартість основних фондів у сумі грошових коштів, витрачених на придбання (створення основних фондів).

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Первісна вартість основних фондів» включає:

- суми, що сплачуються постачальникам засобів праці (це фактично ціна придбання основних фондів);
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних фондів;
  - суми ввізного мита;
  - суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних фондів);
  - витрати зі страхування ризиків доставки основних фондів;
  - витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних фондів;
  - інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних фондів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

У загальному вигляді первісну вартість можна представити у вигляді формули:

$$V_{\Pi} = Ц + T + M \quad (1.1)$$

де: Ц – ціна обладнання, грн;

T – транспортні витрати на його доставку, грн;

M – витрати на установку і монтаж обладнання, грн.

Відновна вартість – це вартість відтворення основних фондів за сучасних умов виробництва. Вона враховує ті самі витрати, що й первісна вартість, але за теперішніми цінами. Тобто це сума коштів (їхніх еквівалентів) або інших форм компенсації, яку необхідно було б витратити на придбання (або створення) такого самого засобу праці на дату складання звітності. Такий вид оцінки вартості дозволяє визначити реальну вартість засобів праці з урахуванням сучасних умов суспільного виробництва, зростання технічного рівня і підвищення продуктивності праці при їхньому відтворенні. Оцінка основних виробничих фондів за відновною вартістю дасть можливість отримати порівняльні дані для характеристики обсягів, структури і складу основних виробничих фондів, а також більш точно визначити ефективність їхнього використання. Застосування цього виду оцінки фондів пов'язане з проведенням періодичних переоцінок вартості фондів, що є трудомістким і відносно тривалим процесом.

Відновна вартість основних фондів ( $V_B$ ) обчислюється за формулою:

$$V_B = V_{\Pi} / (1 + \Delta\Pi/100)^t \quad (1.2)$$

де:  $\Delta\Pi$  – середньорічний відсоток приросту продуктивності праці в країні за час використання основних фондів;

t – кількість років експлуатації основних фондів до моменту визначення відновної вартості.

Справедлива (реальна) вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін цього об'єкта в результаті операції між компетентними,

обізнаними, зацікавленими та незалежними особами. Справедлива вартість основних фондів визначається також під час їхнього переоцінювання.

Повна (первісна та відновна) вартість – це вартість у новому, незношеному стані. За повною первісною вартістю основні фонди враховуються на балансі підприємства протягом усього періоду їхнього функціонування, тому її називають балансовою вартістю. Балансова вартість основних фондів при їхньому введенні в експлуатацію тотожна первісній вартості. У міру зношування їхня балансова вартість (залишкова вартість) визначається як різниця між первісною вартістю і сумою зносу.

Балансова вартість групи основних фондів підприємства на початок розрахункового року ( $V_B$ ) обчислюється за формулою:

$$V_B = V_B^0 + V_{ВВ} + V_{КР} + V_{РЕК} - V_B - A_B^0 \quad (1.3)$$

де:  $V_B^0$  – балансова вартість групи основних фондів на початок року, що передував звітному;

$V_{ВВ}$  – вартість введених в експлуатацію основних фондів;

$V_{КР}$  – вартість здійснення капітального ремонту основних фондів;

$V_{РЕК}$  – витрати на реконструкцію виробничих приміщень і модернізацію устаткування;

$V_B$  – вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року, що передував звітному;

$A_B^0$  – сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у році, що передував звітному.

Залишкова вартість характеризує реальну вартість основних фондів і визначається як різниця між вартістю, за якою об'єкт основних фондів був занесений на баланс підприємства, та сумою зносу, тобто тієї частини вартості основних фондів, яку вони в процесі виробництва перенесли на вартість готової продукції. Залишкова вартість основних фондів на час їхнього вибуття з експлуатації, спричиненого зношенням, називається

ліквідаційною вартістю. За цією вартістю підприємство може реалізувати основні фонди, списати, передати на баланс іншому підприємству.

Залишкова вартість основних фондів визначається за такими формулами:

$$B_3^{\Pi} = B_{\Pi} - t * A \quad (1.4)$$

$$B_3^B = B_B - t * A \quad (1.5)$$

де:  $B_{\Pi}$ ,  $B_B$  – відповідно первісна та відновна вартості, грн.

## 1.2. Характеристика основних виробничих фондів підприємства

У процесі виробничого використання основні фонди поступово зношуються і в результаті втрачають свою первісну і споживчу вартість. Економічна сутність зносу полягає у втраті фондами їхньої вартості.

Прийнято виділяти два види зношування – фізичне та моральне. Фізичне спрацювання та моральне старіння діючих основних фондів можна усунути частково або повністю, застосовуючи різні форми відтворення. Між окремим видами спрацювання та старіння засобів праці та формами їх відшкодування існує певний взаємозв'язок (рис. 1.4) [29].

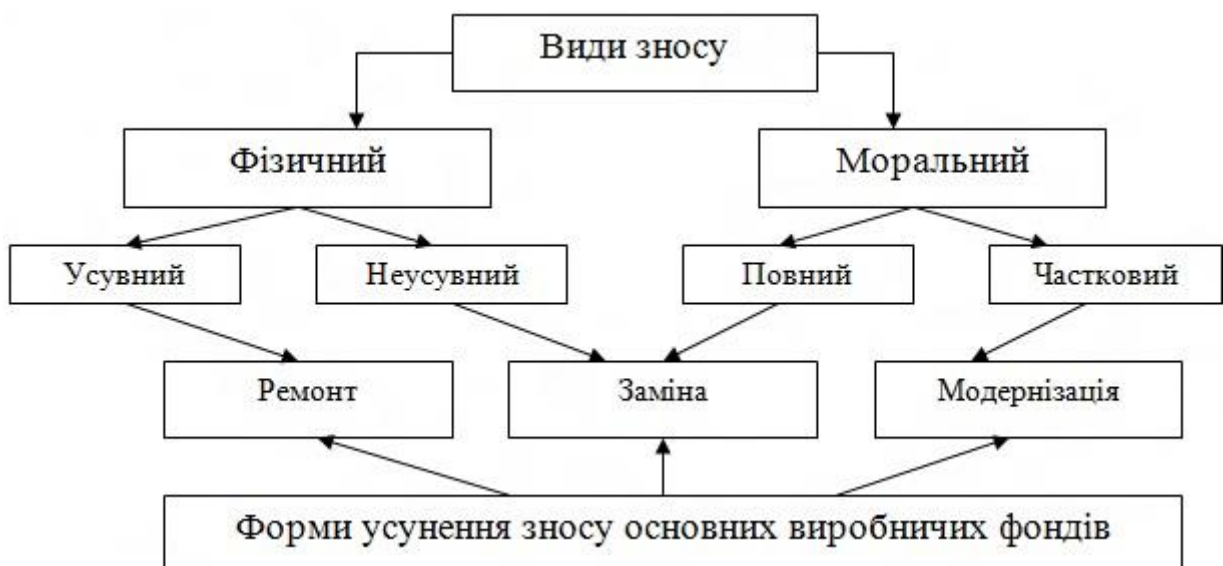


Рисунок 1.4. Види зносу основних фондів та форми його усунення

Фізичний знос – це втрата основними фондами їх споживчих якостей, що є проявом впливу на основні фонди природно-кліматичних (атмосферні опади, сонце, мороз і т. д.) і технічних (змінність, експлуатаційні навантаження, якість технічного обслуговування і т. д.) умов. Розмір фізичного зносу основних фондів залежить від безлічі чинників, у тому числі від якості їхнього виготовлення, запроектованих технічних характеристик, від властивостей матеріалів, з яких вони вироблені і т. д. Фізичний знос пов'язаний також з кваліфікацією обслуговуючого персоналу, своєчасністю і якістю проведеного поточного обслуговування і ремонту і зумовлений цілим рядом інших причин. Постійно накопичуючись, фізичний знос знижує технічні і економічні характеристики основних фондів і в кінцевому підсумку призводить до повної втрати ними споживчої вартості, робить основні фонди непридатними для використання.

Розрізняють фізичний частковий та фізичний повний знос. Частковий знос можна усунути. Це означає, що споживчі якості основних фондів відновлюються за рахунок ремонту. Повний знос не можна усунути, він зумовлює необхідність ліквідації зношених фондів та заміни їх новими.

Моральний знос настає, як правило, раніше від фізичного, тобто основні фонди, які ще не можуть бути використані, економічно вже не ефективні. Моральний знос (техніко-економічне старіння основних фондів) – це процес знецінення діючих засобів праці до настання їх повного фізичного спрацювання під впливом науково-технічного прогресу. Тобто це зменшення вартості основних фондів під впливом підвищення продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці, а також у результаті створення нових, більш продуктивних та економічно вигідних машин і устаткування, ніж ті, що перебувають в експлуатації.

Моральний знос буває двох форм. Моральний знос першої форми виникає в результаті знецінення старих основних фондів по причині зниження витрат виробництва в галузях, що поставляють основні фонди будівництву. В результаті вартість нових основних фондів тієї ж конструкції

стає нижчою, ніж була в раніше випущених. Тому в процесі їхньої експлуатації на готову продукцію вони будуть переносити меншу по величині частку вартості, що робить їх відповідно більш ефективними і стимулює заміну старих фондів на нові.

Моральний знос другої форми – це обезцінення старих основних фондів через створення нових, більш ефективних.

Моральний знос 1-ої форми вимірюється за допомогою коефіцієнта морального зносу 1-ої форми (Км.зн.<sup>1</sup>):

$$\text{Км.зн.}^1 = (V_{\text{П}} - V_{\text{В}}) / V_{\text{П}} \quad (1.6)$$

Моральний знос 2-ої форми оцінюється за допомогою коефіцієнта морального зносу 2-ої форми (Км.зн.<sup>2</sup>):

$$\text{Км.зн.}^2 = 1 - [(V_{\text{ПОВ}}^{\text{Н}} * \text{П}^3) / (V_{\text{ПОВ}}^3 * \text{П}^{\text{Н}})] \quad (1.7)$$

де:  $V_{\text{ПОВ}}^3, V_{\text{ПОВ}}^{\text{Н}}$  – повна вартість (ціна) відповідно застосованого і нового засобу праці;

$\text{П}^3, \text{П}^{\text{Н}}$  – продуктивність або інший пріоритетний техніко-експлуатаційний показник тих самих засобів праці.

Загальний коефіцієнт зношення основних фондів (Кзаг.зн) визначається за формулою:

$$\text{Кзаг.зн} = 1 - (1 - \text{Кф.зн}) * (1 - \text{Км.зн}) \quad (1.8)$$

Отже, в результаті фізичного та морального зносу основні фонди, що беруть участь у виробничому процесі, поступово втрачають свої корисні властивості та споживчі якості засобів праці і потребують обов'язкової заміни.

Процес відшкодування зношування основних фондів здійснюється шляхом амортизації.

Амортизація це процес перенесення вартості основних фондів на вартість новоствореної продукції з метою їхнього повного відновлення.

Амортизаційні кошти надходять підприємству у складі виручки від реалізації готової продукції (робіт, послуг) і накопичуються для подальшого використання як джерела відтворення вартості основних засобів в амортизаційному фонді.

Амортизаційний фонд являє собою кошти для простого відтворення основних засобів. Проте якщо в результаті технічного прогресу у відповідних галузях народного господарства має місце зниження собівартості засобів виробництва, що там створюються, і, відповідно, зниження оптових цін на них, то амортизаційні кошти можуть виступати і як джерело розширеного відтворення основних засобів.

Амортизаційний фонд накопичується підприємствами поступово і використовується для вкладень в основні засоби не відразу, а в міру накопичення коштів. Тому якийсь час кошти амортизаційного фонду є вільними, вони або відкладаються на банківських рахунках, або вкладаються підприємствами в оборотні засоби і засоби обігу. Вкладення цих коштів (які є частиною фонду основних коштів) у оборотні засоби і засоби обігу переконливо свідчить про неприпустимість змішування понять «основні засоби», «оборотні засоби», «засоби обігу» з фінансовими поняттями «основні кошти», «оборотні кошти». Вочевидь, у даному разі мова йде про фінансування оборотних засобів і засобів обігу за рахунок основних коштів. Така точка зору, проте, в економічній літературі і в господарській практиці поки що не знаходить визнання. Звичайно вільні кошти амортизаційного фонду відносять до оборотних коштів.

Потреба в амортизації основних фондів обумовлена тим, що термін використання основних фондів у діяльності підприємства має певні

обмеження в зв'язку з поступовим зношуванням основних фондів та втратою їх споживчої вартості (корисності).

Згідно з п. 144.1 Податкового кодексу амортизації підлягають:

– витрати на придбання основних засобів, нематеріальних активів та довгострокових біологічних активів для використання в господарській діяльності;

– витрати на самостійне виготовлення основних засобів, вирощування довгострокових біологічних активів для використання в господарській діяльності, в тому числі витрати на оплату заробітної плати працівникам, які були зайняті на виготовленні таких основних засобів;

– витрати на проведення ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів, що перевищують 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітного року;

– витрати на капітальне поліпшення землі, не пов'язане з будівництвом, а саме іригацію, осушення та інше подібне капітальне поліпшення землі;

– капітальні інвестиції, отримані платником податку з бюджету, у вигляді цільового фінансування на придбання об'єкта інвестування (основного засобу, нематеріального активу) за умови визнання доходів пропорційно сумі нарахованої амортизації по такому об'єкту відповідно до положень пп. 137.2.1 цього Кодексу;

– сума переоцінки вартості основних засобів, проведеної відповідно до п. 146.21 ПКУ. Слід зазначити, що платники податку всіх форм власності мають право проводити переоцінку об'єктів основних засобів, застосовуючи щорічну індексацію вартості основних засобів, що амортизується, та суми накопиченої амортизації на коефіцієнт індексації, який визначається за формулою (1.1):

$$K_i = [I(a-1) - 10] : 100, \quad (1.9)$$



де:  $I(a-1)$  – індекс інфляції року, за результатами якого проводиться індексація. Якщо значення  $K_i$  не перевищує одиниці, індексація не проводиться.

Збільшення вартості об'єктів основних засобів, що амортизується, здійснюється станом на кінець року (дату балансу) за результатами якого проводиться переоцінка та використовується для розрахунку амортизації з першого дня наступного року[12].

Усунення наслідків зношування може відбутися у різних формах. Фізичне зношування (спрацювання) поділяють на усувне (тимчасове) та неусувне (нагромаджувальне).

Просте відтворення основних фондів здійснюється шляхом проведення відповідних ремонтів та заміни застарілих об'єктів.

Ремонт основних фондів - це відновлення фізично зношених окремих конструктивних елементів (вузлів, деталей) і підтримання основних фондів у працездатному стані протягом усього терміну їх служби.

За економічним змістом ремонт можна поділити на: поточний, капітальний, відновний.

Поточний ремонт породжується випадковими поломками, що принципово не впливають на нормальне використання основних фондів. Призначення поточного ремонту – збереження засобів праці в придатному для продуктивного використання стані завдяки здійсненню регулярних ремонтно-профілактичних операцій з метою усунення дрібних несправностей і попередження прогресуючого фізичного зносу. Витрати на поточний ремонт є постійними порівняно рівномірними впродовж експлуатаційного періоду й тому відносяться на собівартість продукції.

Капітальний ремонт породжується закономірним зношуванням основних фондів і направлений на відновлення їх первісних експлуатаційних характеристик. Призначення капітальних ремонтів полягає у відшкодуванні нормального фізичного спрацювання конструктивних елементів основних

фондів та максимально можливому відновленні первісних техніко-експлуатаційних параметрів.

При визначенні строку корисного використання (експлуатації) слід враховувати:

- очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності;
- фізичний та моральний знос, що передбачається;
- правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

У Податковому кодексі нарахування амортизації основних засобів відбувається із застосуванням методів, передбачених у П(С)БО 7.

Особливо важливе значення в механізмі відтворення основних засобів має амортизація, оскільки вона, з одного боку, є елементом виробничих витрат, що включається в собівартість продукції, а з іншого – є джерелом коштів для реновації (відновлення) основного засобу нерідко на якісно новій основі. Водночас вона відображає специфіку руху його вартості і розглядається як важливий важіль управління процесом відтворення [28].

Для підприємств амортизаційні відрахування є головним джерелом інвестицій і часткового поповнення обігових коштів. Причому йдеться не про просте відтворення наявних основних засобів, а про регулярну зміну їхньої активної частини – базового технологічного обладнання, яке визначає в кінцевому підсумку витрати виробництва і конкурентоспроможність продукції.

За правильного використання амортизаційні відрахування могли б стати підвалиною для науково-технічного та інноваційного розвитку.

За визначенням Податкового кодексу України амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [12].

Податковий кодекс України закладає перехід від групового до

пооб'єктного обліку основних засобів, тому і нарахування амортизації буде здійснюватися щомісячно (сума амортизації за розрахунковий квартал відповідає добутку місячної суми амортизаційних відрахувань на три місяці) та пооб'єктно.

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації наведені у п. 138.3.3 Податкового кодексу (табл. 1.3) [12].

Таблиця 1.3 Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 - земельні ділянки	-
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 - будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 - машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 20000 гривень	2
група 5 - транспортні засоби	5
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 - тварини	6
група 8 - багаторічні насадження	10
група 9 - інші основні засоби	12
група 10 - бібліотечні фонди	-
група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 - природні ресурси	-
група 14 - інвентарна тара	6
група 15 - предмети прокату	5
група 16 - довгострокові біологічні активи	7

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

– прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

– зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

– прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється. Метод прискореного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 «Машини та обладнання» та 5 «Транспортні засоби»;

– кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

– виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням

об'єкта основних засобів [12].

Основні засоби (ОЗ) та інші необоротні активи групи 9, 12, 14, 15, що наведені в таблиці 4, амортизуються прямолінійним та виробничим методами. На ОЗ груп 1 та 13 амортизація не нараховується.

Малоцінні необоротні матеріальні активи і бібліотечні фонди (групи 10 та 11) підприємство, так як і раніше, може амортизувати на свій розсуд одним з цих методів: у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% вартості, яка амортизується, та решта 50% – у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом, або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100% його вартості.

Перелік груп ОЗ та інших необоротних активів та методи амортизації, що можна до них застосувати покажемо в табл. 1.4 [32].

Таблиця 1.4 Методи нарахування амортизації за групами ОЗ та інших необоротних активів

Група ОЗ та інших необоротних активів	Методи нарахування амортизації				
	Прямолінійний	Зменшення залишкової вартості	Прискорене зменшення залишкової вартості	Кумулятивний	Виробничий
1	-	-	-	-	-
2	+	+	-	+	+
3	+	+	-	+	+
4	+	+	+	+	+
5	+	+	+	+	+
6	+	+	-	+	+
7	+	+	-	+	+
8	+	+	-	+	+
9	+	-	-	-	+
10	Виходячи із зближення бухгалтерського і податкового обліку, можливе застосування прямолінійного і виробничого методів до груп 10 та 11.				
11					
12	+	-	-	-	+
13	-	-	-	-	-
14	+	-	-	-	+
15	+	-	-	-	+
16	+	+	-	+	+

Розглянемо переваги та недоліки методів нарахування амортизації у

таблиці 1.5 [22].

Таблиця 1.5 Переваги та недоліки методів амортизації

Метод нарахування амортизації	Переваги	Недоліки
Прямолінійний метод	Простота застосування	Недоліком цього методу є те, що, сума амортизації не залежить від обсягів виробленої продукції, що не дозволяє реально розрахувати собівартість
Метод зменшення залишкової вартості	Основна частина амортизаційних відрахувань припадає на перші роки експлуатації, що є виправданим у випадку швидкого морального старіння об'єкта основних засобів	В перші роки застосування завищується показник собівартості продукції (товарів, робіт, послуг)
Метод прискореного зменшення залишкової вартості	Основна частина амортизаційних відрахувань припадає на перші роки експлуатації, що є виправданим у випадку швидкого морального старіння об'єкта основних засобів	Не дозволяє відображати реальний фінансовий стан. При застосуванні даного методу в перші роки експлуатації об'єкта основних засобів показник собівартості завищується. Ну недоліком також є складність розрахунку
Кумулятивний метод	На відміну від інших прискорених методів суми нарахування, зменшення амортизаційних сум відбувається рівномірно	При застосуванні даного методу сума амортизації не залежить від обсягів виробленої продукції, що не дозволяє реально розрахувати собівартість
Виробничий метод	При застосуванні даного методу можна реально оцінити стан об'єкту основних засобів та сума амортизаційних відрахувань пропорційна обсягу випущеної продукції (товарів, робіт, послуг)	Застосування методу обмежене тим, що не завжди можливо визначити виробничу потужність об'єкта протягом всього терміну його експлуатації

За сучасних умов господарювання великого значення набуває оцінка доцільності витрат на капітальний ремонт виробничого устаткування. Для економічної оцінки ефективності витрат на капітальний ремонт порівнюють

два варіанти: перший - капітальний ремонт устаткування та продовження терміну експлуатації машини; другий - заміна машини на нову. За кожним із варіантів визначають загальну величину витрат і втрат. Для першого варіанта це будуть витрати на очікуваний капітальний ремонт і різниця між залишковою вартістю капітально відремонтованої машини та вартістю нової, а для другого – вартість придбання (ціна) і втрати від недоамортизації діючої машини. Для того, щоб вирішити, котрий із варіантів доцільніший, визначають коефіцієнт економічної ефективності капітального ремонту [31].

Ступінь ефективності витрат на капітальний ремонт машини визначається за формулою (1.12):

$$e_p = 1 - \frac{R_i + S_e}{K_n \alpha \beta + S_a}, \quad (1.10)$$

де:  $e_p$  – коефіцієнт ефективності витрат на капітальний ремонт діючої машини;

$R_i$  – витрати на очікуваний ремонт;

$S_e$  – перевищення експлуатаційних витрат з капітально відремонтованої машини над поточними витратами по новій машині;

$K_n$  – вартість придбання та установки нової машини;

$S_a$  – втрати від недоамортизації діючої машини;

$\alpha$  – коефіцієнт, який характеризує співвідношення продуктивності діючої та нової машини;

$\beta$  – коефіцієнт, який відображує співвідношення тривалості ремонтного циклу відповідно до тих же машин.

Якщо  $e_p > 0$ , ремонт економічно виправданий;  $e_p < 0$  – недоцільний;

$e_p = 0$  – порівнювані варіанти рівноцінні.

Відновний ремонт – особливий вид ремонту основних фондів, що породжується їх зруйнуванням у результаті стихійних лих, тривалої

бездіяльності.

Загальна вартість ремонтів ( $C_p$ ) певного виду обладнання за рік обчислюється за формулою (1.13):

$$C_p = C_{сел} + C_{зпл}, \quad (1.11)$$

де:  $C_{сел}$  – вартість замінюваних елементів на проведення ремонтів, грн/рік;

$C_{зпл}$  – витрати на заробітну платню під час проведення ремонтних робіт, грн/рік.

$$C_{сел} = V_{1вел} \times K_{рем} \times Y, \quad (1.12)$$

де:  $V_{1вел}$  – вартість одного замінюваного елемента (середньозважена величина), грн;

$K_{рем}$  – кількість ремонтів протягом року;

$Y$  – коефіцієнт одночасного виходу з ладу основних фондів.

$$K_{рем} = \frac{\Phi_d}{t}, \quad (1.13)$$

де:  $\Phi_d$  – дійсний фонд часу роботи обладнання протягом року під час однозмінної роботи, год.;

$t$  – час від однієї відмови до наступної, год.

$$t = \frac{1}{I}, \quad (1.14)$$

де:  $I$  – середня частота відмов за рік.



$$C_{зпл} = t_{рем} \times C_{рем} \times \left(1 + \frac{ПОС}{100}\right), \quad (1.15)$$

де:  $t_{рем}$  – витрати часу на один ремонт, год.;

$C_{рем}$  – середньогодинна тарифна ставка робітника-ремонтника;

ПОС – процент відрахувань на соціальні заходи.

Розширене відтворення основних фондів здійснюється в процесі:

- технічного переоснащення підприємства, яке означає здійснення комплексу заходів, що передбачають підвищення до сучасних вимог технічного рівня окремих ділянок виробництва за рахунок впровадження нової техніки, механізації та автоматизації виробничих процесів, модернізації та заміни технічно застарілого обладнання;

- реконструкції діючого підприємства, яка являє собою здійснення за єдиним проектом повного або часткового переобладнання виробництва. За необхідністю можуть бути побудовані нові або розширені існуючі допоміжні чи обслуговуючі об'єкти;

- розширення діючого підприємства - спорудження за новим проектом його другої або наступної черги, додаткових виробничих комплексів, нових цехів тощо;

- нового будівництва - спорудження окремих виробничих об'єктів підприємств, що проводиться на нових площах та затверджено початковим проектом;

- модернізації діючого виробничого обладнання, що означає його удосконалення з метою запобігання техніко-економічного старіння та підвищення техніко-експлуатаційних параметрів до рівня сучасних вимог виробництва.

Доцільність проведення модернізації визначається за формулою (1.16):

$$e_{р.м} = 1 - \frac{R_i + M + S_i}{K_n \alpha \beta + S_a}, \quad (1.16)$$

де: М – витрати на модернізацію;

a, b, St – необхідно визначити за даними модернізованої та нової машини.

Підприємство має право протягом звітного періоду віднести на витрати виробництва частину фактичних витрат на проведення усіх видів ремонтів, реконструкції, модернізації, технічного переоснащення у сумі, що не перевищує 5% сукупної балансової вартості основних фондів на початок звітного року [29].

### **1.3 Показники ефективності використання основних виробничих фондів**

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має вивчення їхнього стану та ефективності використання, що є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Досліджуючи основні фонди, доцільно приділити особливу увагу таким показникам, як «фондовіддача», «фондомісткість», «фондоозброєність» та «рентабельність», що характеризують ефективність використання основних фондів.

Бойчик І.М. визначає, що показник «фондовіддачі» як один із головних в аналізі діяльності підприємства, а його поступове збільшення є позитивним з позиції виробництва [20]. С.І. Шкарабан оцінює зміну «фондоозброєності» залежно від зміни величини основних засобів і чисельності працівників. Показник «фондомісткості», маючи тенденцію до зменшення, є протилежним до показника «фондовіддачі» [41].

Андрійчук В.Г. оцінює поняття «фондовіддача», як відношення вартості виробленої продукції до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів [17].

Фондовіддача показує загальну віддачу від використання кожної гривні, витраченої на основні виробничі фонди, тобто ефективність

вкладення цих коштів.

Фондомісткість продукції – величина, обернена фондovіддачі. Вона показує частку вартості основних фондів, що припадає на кожну гривню продукції, що випускається.

Якщо фондovіддача повинна мати тенденцію до збільшення, то фондovісткість – до зниження. За допомогою цих показників оцінюється відношення загального обсягу товарної, валової чи реалізованої продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Фондоозброєність характеризує ступінь технічної оснащеності праці і визначається як співвідношення вартості основних фондів до чисельності працівників.

Білінський В.Г., зазначає, що показник «фондовіддачі» є одним із головних в аналізі діяльності підприємства, а його поступове збільшення є позитивним точки зору виробництва [19]. Шкарабан С.І. оцінює зміну "фондоозброєності" залежно від зміни величини основних засобів і чисельності працівників. Існує така залежність: чим вища у складі основних фондів питома вага машин, устаткування й інших елементів активної частини основних фондів, тим більше продукції буде вироблено на кожну вартісну одиницю основних фондів. Найбільш висока питома вага активних елементів основних фондів – на підприємствах із високим рівнем технічної оснащеності праці, де виробничі процеси механізовані й автоматизовані і широко використовують хімічні методи оброблення [41]. Уразі зниження вартості будівництва, наприклад, виробничих будинків, можна зменшити частку пасивних елементів основних фондів і цим самим підвищити ефективність витрат, вкладених в основні фонди підприємства. Це свідчить про взаємну вигоду і зацікавленість між бізнесом і суспільством, що виявляється в підвищенні частки машин і устаткування – найбільш активної частини основних фондів, і в зниженні питомої ваги насамперед будинків і господарського інвентарю, без збитку для ефективного функціонування виробничого процесу. Найбільшу частку займають будівлі та споруди,

машини та устаткування, що виступають головним вираженням основних фондів на підприємствах нашої країни.

Склярєнко В.К., Прудніков В.М. відзначають, що ефективність використання основних засобів можна оцінити, використовуючи наступні групи показників: показники екстенсивного використання та інтенсивного використання основних фондів; показники інтегрального використання основних фондів; узагальнюючі показники використання основних фондів, які характеризують ремонтні аспекти використання основних фондів в цілому по підприємству [36].

Для оцінювання ефективності використання основних засобів у праці Фьодорової В.А. запропоновано наступні системи показників: показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних фондів; узагальнюючі показники використання основних засобів; часткові показники використання основних засобів. Група показників оцінювання технічного стану (відтворення) дає змогу оцінити технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення. До цієї групи відносяться показники відновлення, вибуття, зносу та інтенсивності відновлення основних засобів. Ці показники знаходяться за відповідними формулами, які наводяться у праці [39].

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують (рис. 1.5): забезпечення підприємства основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів [21].



Рисунок 1.5. Показники забезпечення, стану та ефективності використання основних засобів

Щоб оптимально використовувати основні виробничі засоби і в результаті збільшити обсяг продукції (обсягу перевезень) при мінімальних матеріальних витратах необхідно сформувавши систему показників, на основі якої можна розробити чітку програму підвищення ефективності конкурентоспроможності та продуктивності праці. Проаналізувавши праці Білінського В.Г., Шкарабана С.І., Склярєнко В.К., Пруднікова В.М. та ін., можна відобразити взаємозв'язок між узагальнюючими показниками ефективності використання основних фондів (рис. 1.6).

Отже, данна схема відображає прямий взаємозв'язок між узагальнюючими показниками ефективності використання основних фондів, тобто фондівіддача взаємозалежна від фондомісткості.

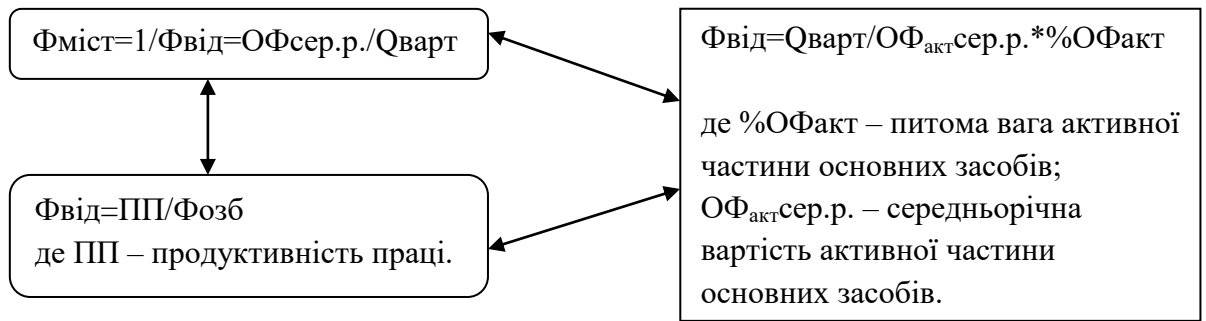


Рисунок 1.6. Взаємозв'язок узагальнюючих показників ефективності використання основних фондів підприємства

Отже, данна схема відображає прямий взаємозв'язок між узагальнюючими показниками ефективності використання основних фондів, тобто фондівіддача взаємозалежна від фондомісткості.

Група узагальнюючих показників, що складається з: фондівіддачі, фондомісткості, фондоозброєності, рентабельності, дає оцінку використання основних засобів у всій сукупності основних засобів і характеризує кінцевий результат їх застосування. Якщо за момент часу  $t$  вибрати календарний рік, то узагальнюючі показники ефективності основних засобів знаходяться за допомогою наступних формул:

Фондівіддача (ФВ) розраховується за формулою 1.17:

$$\text{ФВ} = \text{ОВ} / \text{Офсер} \quad (1.17)$$

де: ОВ – обсяг виробництва продукції, грн.;

Офсер – середня вартість основних виробничих засобів підприємства, грн..

Формула 1.17 показує, що фондівіддача за рік визначає обсяг продукції, що припадає на 1 грн. вартості основних виробничих фондів за цей рік.

Фондомісткість (ФМ) розраховується за формулою 1.18:

$$\Phi M = OF / OP \quad (1.18)$$

Як бачимо,  $\Phi M$  є величиною оберненою до фондovіддачі і визначає вартість основних виробничих засобів (у грн.) за рік  $t$ , що припадає на 1 грн вартості продукції за цей рік.

Фондоозброєність ( $\Phi_0$ ) розраховується за формулою 1.20:

$$\Phi_0 = OF / ЧВП \quad (1.20)$$

де: ЧВП – середня чисельність виробничого персоналу.

Показник  $\Phi_0$  визначає відношення вартості (у грн.) основних засобів до чисельності виробничого персоналу.

Показник рентабельності  $Роз$  розраховується за формулою 1.21:

$$Роз = Пчист / OF \quad (1.21)$$

де: Пчист – чистий прибуток підприємства.

Якщо за момент часу обрати звітний період, то показники, що характеризують технічний стан та відтворення основних засобів можуть бути визначені за наступними формулами:

Показник відновлення  $Кв\text{ідн.}$  основних засобів розраховується за формулою 1.22:

$$Кв\text{ідн} = ОЗ\text{відн} / ОЗкп \quad (1.22)$$

де:  $ОЗ\text{відн}$  - вартість основних засобів, які були введені у момент часу;

$ОЗкп$  - вартість основних засобів в кінці періоду.

показник вибуття  $Квиб$  основних засобів розраховується за формулою 1.23:

$$K_{\text{виб}} = \text{ОЗ}_{\text{виб}} / \text{ОЗ}_{\text{пп}} \quad (1.23)$$

де:  $\text{ОЗ}_{\text{виб}}$  – вартість основних засобів, які вибули у момент часу;

$\text{ОЗ}_{\text{пп}}$  – вартість основних засобів на початок періоду.

Показник інтенсивності відновлення  $K_{\text{інтвідн}}$  основних засобів розраховується за формулою 1.24:

$$K_{\text{інтвідн}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{виб}}}{\text{ОЗ}_{\text{відн}}}, \quad (1.24)$$

Коефіцієнт фізичного зносу основних фондів ( $K_{\text{ф.зн}}$ ), який можна обчислити за такими формулами:

$$K_{\text{знос}} = \text{ОЗ}_{\text{зн}} / \text{ОЗ}_{\text{відн}} \times 100 \quad (1.25)$$

де:  $\text{ОЗ}_{\text{зн}}$  – загальна (накопичена) сума зносу основних засобів;

$\text{ОЗ}_{\text{відн}}$  – первісна (балансова) вартість основних засобів.

Фізичний знос основних фондів у відсотках можна обчислити за формулою:

$$K_{\text{ф.зн}} = T_{\text{ф}} / T_{\text{н}} \quad (1.26)$$

де:  $T_{\text{ф}}$ ,  $T_{\text{н}}$  – відповідно фактичний та нормативний строк служби обладнання, роки.

Група часткових показників містить: коефіцієнт екстенсивного й інтенсивного використання обладнання (транспорту), інтегральний показник використання та змінності роботи устаткування:

Коефіцієнт екстенсивності  $K_{\text{екст}}$  розраховується за формулою:

$$K_{\text{екст}} = T_{\text{ф}} / T_{\text{план}} \quad (1.27)$$



де:  $T_f$  – фактичний час використання обладнання (транспорту);

$T_{план}$  – плановий фонд роботи обладнання (транспорту) за період часу.

Коефіцієнт інтенсивності  $K_{інт}$  розраховується за формулою:

$$K_{інт} = \frac{ОП_{год}}{ПТ_{год}}, \quad (1.28)$$

де:  $ОП_{год}$  - фактично вироблена кількість продукції (кількість перевезень);

$ПТ_{год}$  - годинна потужність обладнання (транспорту).

Інтегральний коефіцієнт  $K_{інтегр}$  розраховується за формулою:

$$K_{інтегр} = K_{екст} \times K_{інт}. \quad (1.29)$$

Коефіцієнт змінності  $K_{зм}$  роботи обладнання (транспорту) розраховується за формулою:

$$K_{зм} = \frac{\sum MЗ}{Q}, \quad (1.30)$$

де:  $\sum MЗ$  – сума машинно-змін, відпрацьованих обладнанням (транспортом) за період.

Збільшення значення цих коефіцієнтів забезпечує зростання обсягів виробництва продукції (обсягів перевезень) при умові, що кількість обладнання (транспорту) на підприємстві не зміниться за даний період часу.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Основні фонди – це вартість сукупності засобів праці, необхідних для раціонального і планомірного виробництва продукції (робіт) і використовуються підприємством протягом тривалого часу (більше року). Вони переносять свою вартість на створений за їх допомогою продукт частками по мірі використання і зберігають свою матеріальну форму.

У процесі виробництва основні засоби зношуються фізично (матеріально) та економічно (морально). Розрізняють дві форми фізичного і морального зношення. Перша форма фізичного зношення виникає в процесі використання засобів праці, коли їх робочі органи внаслідок тертя втрачають свої якості, деформуються та руйнуються. Друга пов'язана з недовикористанням засобів праці, коли під дією природних і часового факторів металеві вузли і механізми машин і знарядь іржавіють, а пластмасові частини і гума «старіють». Внаслідок фізичного зношення знижується продуктивність засобів праці і зрештою вони стають непридатними для використання.

Особливо важливе значення в механізмі відтворення основних засобів має амортизація, оскільки вона, з одного боку, є елементом виробничих витрат, що включається в собівартість продукції, а з іншого – є джерелом коштів для відновлення основних засобів.

Показники стану й ефективності використання основних засобів були об'єднані в три групи, які характеризують: забезпечення підприємства основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів.

Проаналізувавши різні літературні джерела, було відображено взаємозв'язок між узагальнюючими показниками ефективності використання основних фондів до яких було віднесено фондомісткість, фондодіддачу, фондоозброєність, коефіцієнт зносу, рентабельність основних фондів та інше. Впровадження такої схеми, буде сприяти формуванню якісної системи оцінювання ефективності основних фондів.

## РОЗДІЛ 2

### АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП БЕРДИЧЕСЬВЬКИЙ Є. В.

#### 2.1. Характеристика та аналіз фінансово-економічної діяльності ФОП Бердичесьвський Є. В.

ФОП Бердичесьвський Є. В. (далі – Підприємство) засноване в 2007 році і з тих пір веде успішну комерційну діяльність, працюючи на основі стабільних довгострокових відносин. Використовувана технологія і висококласне устаткування дозволяють йому виготовити широкий спектр плівок, а також пакети різних типорозмірів з нанесенням повно кольорового малюнка.

Пропонована продукція відповідає всім стандартам і нормам України, сертифікована і призначена для упаковки продуктів харчування.

Підприємство тісно співпрацює як з приватними особами, так і з підприємствами, основними принципами компанії є порядність і зацікавленість в забезпеченні необхідною продукцією за найоптимальнішими цінами.

Виробничі потужності Підприємства ФОП Бердичесьвський Є. В. розташовані у місті Кропивницький, вул. Добровольського, 9.

Підприємство ФОП Бердичесьвський Є. В. – це організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг.

ФОП Бердичесьвський Є. В. має такі ознаки:

- виробничо-технічна єдність;
- організаційно-соціальна єдність;
- фінансово-економічна самостійність.

Головним завданням Підприємства є задоволення потреб ринку в

продукції або послугах відповідного асортименту та належної якості з метою одержання прибутку.

Структура управління ФОП Бердичеський Є. В. є ієрархічною.

Ієрархічні структури управління (їх ще називають часом: формальні, механістичні, бюрократичні, класичні, традиційні) характеризуються твердою ієрархією влади в організації, формалізацією правил і процедур, які використовуються централізованим прийняттям рішень, вузько визначеною відповідальністю в діяльності (рис. 2.1.).

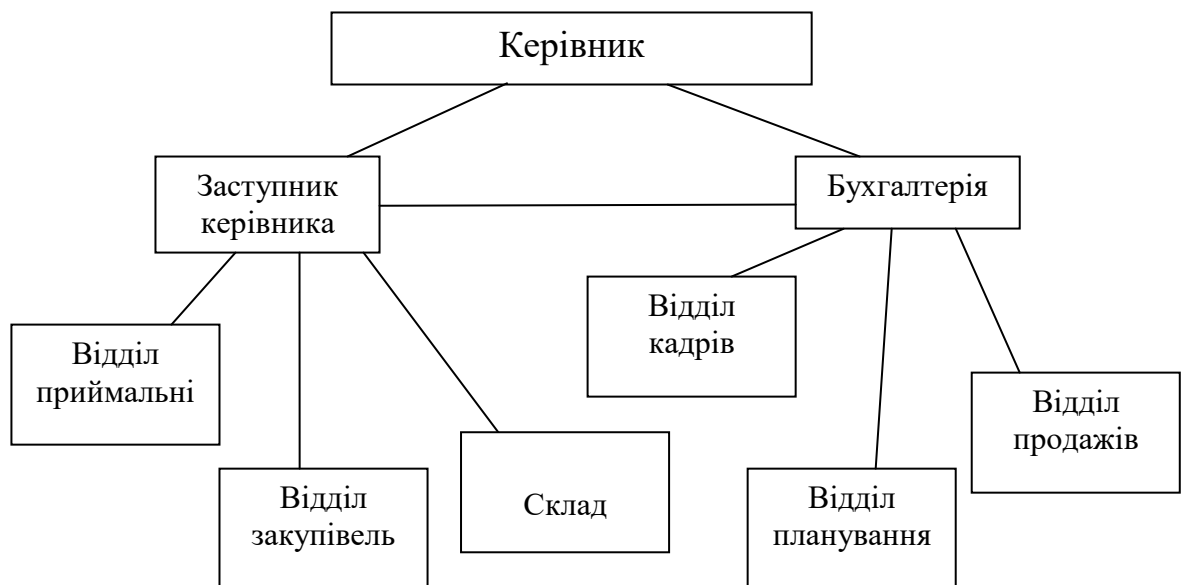


Рисунок 2.1. Організаційна структура ФОП Бердичеський Є. В.

Для ієрархічної структури ФОП Бердичеський Є. В. характерні:

- стабільність і нескладність зовнішнього середовища.
- цілі і завдання прості та ясні. Завдання піддаються розподілу. Роботи можна вимірювати.
- постійна повторюваність одних і тих самих робіт, що дозволяє їх регламентувати.

Виробнича структура перебуває в процесі постійного розвитку під впливом удосконалення техніки, технології, форм організації виробничих процесів та інших чинників.

В загальних рисах ФОП Бердичеський Є. В. можна віднести до

підприємств «технологічного» типу, оскільки воно функціонує на основі базових технологічних процесів виробництва пластмасових виробів.

Продукція ФОП Бердичеський Є. В.: мішки поліетиленові; плівка поліетиленова (полотно, рукав, підлозі рукав (LDPE, HDPE); плівка технічна, плівка будівельна; плівка поліетиленова термоусадочна; поліетиленові пакети для пакування продуктів харчування.

Найважливішим елементом продуктивних сил і основним джерелом розвитку підприємства зокрема є люди, їх майстерність, освіта й фахова підготовка. Розглянемо кількість штатних працівників підприємства ФОП Бердичеський Є. В. (табл.2.1., рис. 2.2.).

Таблиця 2.1 Рух робочої сили 2019 – 2022 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022
Усього штатних працівників	62	56	52	48
Прийнято	13	9	7	5
Вибуло	12	15	12	3

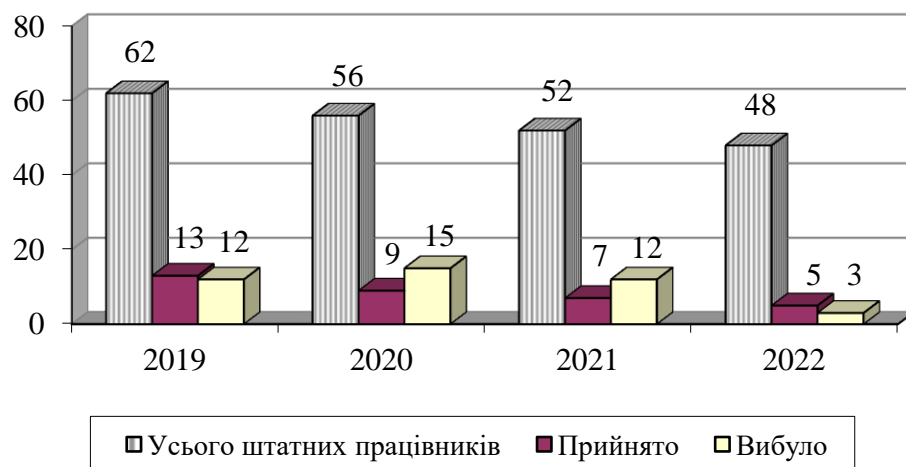


Рисунок 2.2. Динаміка руху робочої сили 2019 – 2022 рр.

Кількість штатних працівників із року в рік скорочується. Так, з 2019 по 2022 рік кількість штатних працівників скоротилась з 62 до 48 осіб, тобто на 14 осіб. Плинність кадрів також дуже висока, але вона скорочується, у 2020 році плинність кадрів склала – 15 осіб, у 2022 році цей показник склав 3 особи, в той час як на роботу було прийнято 5 осіб.

Важливу роль грає фонд оплати праці підприємства, який безпосередньо входить до системи комерційних і підприємницьких відносин, що значно підвищує його стимулюючу роль. Посилення стимулюючої функції оплати праці неможливо забезпечити без проведення кожним підприємством самостійної політики в галузі оплати праці. Проаналізуємо фонд оплати праці (табл. 2.2., рис. 2.3.).

Таблиця 2.2 Фонд оплати праці 2009-2012 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022
Фонд оплати праці, тис. грн.	634,3	920,4	601,1	670,6

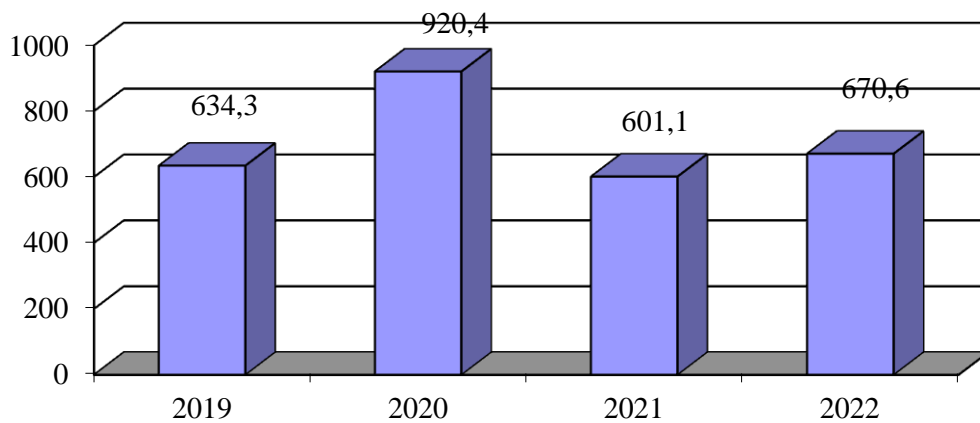


Рисунок 2.3. Динаміка фонду оплати праці, тис. грн.

Фонд оплати праці на підприємстві стрімко падав з 2020 по 2022 рр. Так, з 2020-2021 рр., фонд оплати знизився 319,3 тис. грн., тобто на 34,69%, з 2021-2022 рр. спостережується невелике зростання фонду праці на 69,5 тис. грн., тобто на 11,56%.

Напруженість у забезпеченні підприємства трудовими ресурсами можна зняти за рахунок ефективнішого використання наявної робочої сили, підвищення продуктивності праці. Розглянемо продуктивність праці (табл. 2.3., рис. 2.4.).

Продуктивність праці стрімко росте, не дивлячись на те, що із року в рік кількість штатних працівників скорочується, це говорить про те, що підприємство максимально раціонально використовує трудові ресурси. За

період з 2019 по 2022 роки продуктивність праці зросла на 91,99 тис. грн., тобто на 55,75%.

Таблиця 2.3 Динаміка продуктивності праці ФОП Бердичесвський Є. В.

Показники	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-) 2022	
					2021	2019
Середньооблікова чисельність працівників	62	56	52	48	-4	-14
Випуск продукції, тис. грн	10235,9	10237	11857	12340	483	2104,1
Продуктивність праці, тис. грн.	165,09	182,8	228,01	257,08	29,06	91,99

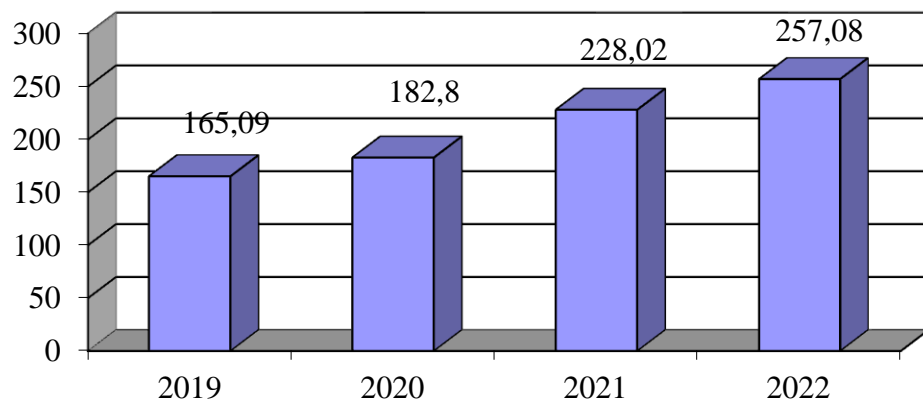


Рисунок 2.4. Динаміка продуктивності праці, тис. грн.

Фінансова діяльність підприємства у всіх її формах зв'язана з багаточисельними ризиками, міра впливу яких на результати цієї діяльності компанії досить висока. Фінансові ризики грають найбільш значиму роль в загальному портфелі підприємницьких ризиків.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким і кризисним. Здатність підприємства своєчасно виробляти платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про його добрий фінансовий стан. Кожен день підприємство стикається з рядом ризикових ситуацій, від правильного рішення цих ситуацій – залежить результат його виробничої, комерційної і

фінансової діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансове положення підприємства. Стійке фінансове положення у свою чергу робить позитивний вплив на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами.

Для того, щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити ризиків до підприємства, потрібно добре знати, як управляти фінансами. Так як, фінансове становище підприємства у тому числі залежить від наявності власних оборотних коштів, на підставі даних балансу (Додаток А, Б, В, Г) проведемо аналіз складу, структури та динаміки оборотних фондів за 2019-2022 роки (табл. 2.4., 2.5., рис. 2.5.).

Таблиця 2.4 Горизонтальний аналіз (динаміка) оборотних коштів за 2019-2022 роки, тис. грн.

Показник	2019	2020	2021	2022	Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, %	
					2022 від 2021	2022 від 2019	2022 від 2011	2022 від 2019
Виробничі запаси	133,2	272	298	256	-42	122,8	-14,09	92,19
Готова продукція	430,3	443	920	332	-588	-98,3	-63,91	-22,84
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	527,5	480	0	700	700	172,5	100	32,70
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1	2	27	321	294	320	1088,89	32000,0
Векселі одержані	46	46	46	46	0	0	0	00
Інша поточна дебіторська заборгованість	119,4	172	162	102	-60	-17,4	-37,04	-14,57
Грошові кошти та їх еквіваленти	254,3	151	219	75	-144	-179,3	-65,75	-70,51



Інші оборотні	14	23	26	18	-8	4	-30,77	28,57
Всього оборотних активів	1525,7	1589	1698	1850	152	324,3	8,95	21,26

Оборотні активи підприємства мають стабільну тенденцію до зростання. З 2021 по 2022 роки найбільших темпів росту досягла дебіторська заборгованість за товари та послуги на 700 тис. грн., дебіторська заборгованість з бюджетом збільшилась на 294 тис. грн., інша поточні дебіторська заборгованість зменшилась на 60 тис. грн., грошові кошти істотно знизилась на 144 тис. грн. Сумарна дебіторська заборгованість станом на 2022 рік склала 1123 тис. грн., тобто 60,7% від усіх оборотних коштів підприємства.

Таблиця 2.5 Вертикальний аналіз оборотних коштів

Показник	2019	2020	2021	2022	Питома вага у загальній сумі, %			
					2019	2020	2021	2022
Виробничі запаси	133,2	272	298	256	8,73	17,12	17,55	13,84
Готова продукція	430,3	443	920	332	28,20	27,88	54,18	17,95
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	527,5	480	0	700	34,57	30,21	0,00	37,84
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1	2	27	321	0,07	0,13	1,59	17,35
Векселі одержані	46	46	46	46	3,02	2,89	2,71	2,49
Інша поточна дебіторська заборгованість	119,4	172	162	102	7,83	10,82	9,54	5,51
Грошові кошти та їх еквіваленти	254,3	151	219	75	16,67	9,50	12,90	4,05
Інші оборотні активи	14	23	26	18	0,92	1,45	1,53	0,97
Всього оборотних активів	1525,7	1589	1698	1850	100,00	100,00	100,00	100,00
<b>АКТИВ</b>	<b>3435,9</b>	<b>3252</b>	<b>3097</b>	<b>2994</b>				

Найбільшу питому вагу в активах підприємства за період 2022 року займають дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (37,84%) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (17,35%), готова продукція (17,95%), та виробничі запаси (13,84%)

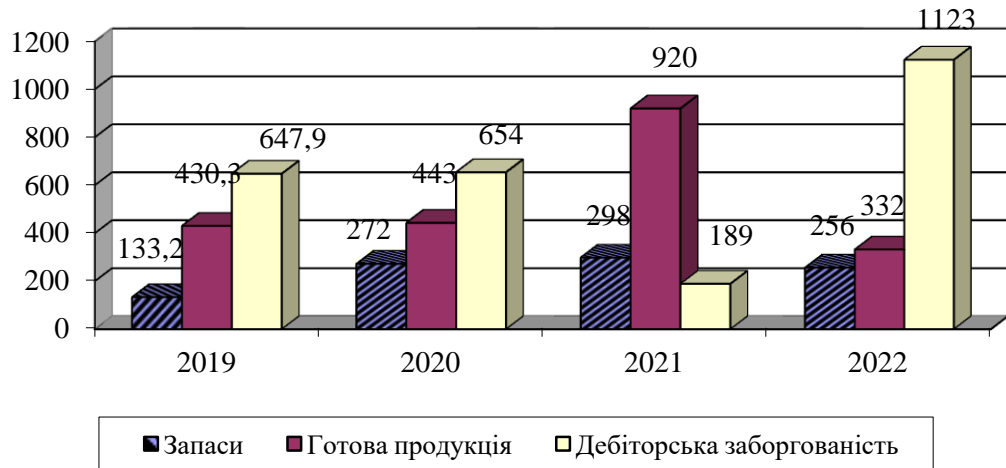


Рисунок 2.5. Динаміка оборотних коштів, тис. грн.

Розглянемо фінансові результати підприємства (Додаток Д, Е, Є), (табл. 2.6., рис.2.6.).

Таблиця 2.6 Показники фінансових результатів діяльності ФОП Бердичеський Є. В., тис. грн.

Показники	2019	2020	2021	2022	Абс.відхилення, тис.грн. 2022		Відн.від-ня, % 2022	
					до 2021	до 2019	до 2021	до 2019
Дохід (виручка)	10235,9	10237	11857	12340	483	2104,1	4,07	20,56
Чистий дохід	8526,1	8513	9881	10283	402	1756,9	4,07	20,61
Собівартість	7861,2	7974	8637	10280	1643	2418,8	19,02	30,77
Валовий прибуток	664,9	539	1244	3	-1241	-661,9	-99,76	-99,55
Адміністративні витрати	400,3	524	391	426	35	25,7	8,95	6,42
Витрати на збут	258,8	334	243	266	23	7,2	9,47	2,78
Прибуток від операційної діяльності	30,9	-355	635	(765)	-1400	-795,9	-220,47	-2575,7

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	97,6	-358	635	(765)	-1400	-862,6	-220,47	-883,81
Чистий прибуток (збиток)	22,6	(450)	555	(839)	-1394	-861,6	-251,17	-3812,4

Станом на 2022 рік підприємство має чистий збиток в розмірі 839 тис. грн., порівняно з 2021 роком, темп падіння склав 1394 тис. грн., тобто 251,17%, це пов'язано з високою собівартістю виробленої продукції. Собівартість продукції за аналізований період з 2021 по 2022 рік зросла 1643 тис. грн., чистий дохід збільшився лише на 402 тис. грн. Спостерігається збільшення адміністративних витрат на 35 тис. грн. та витрат на збут на 23 тис. грн.

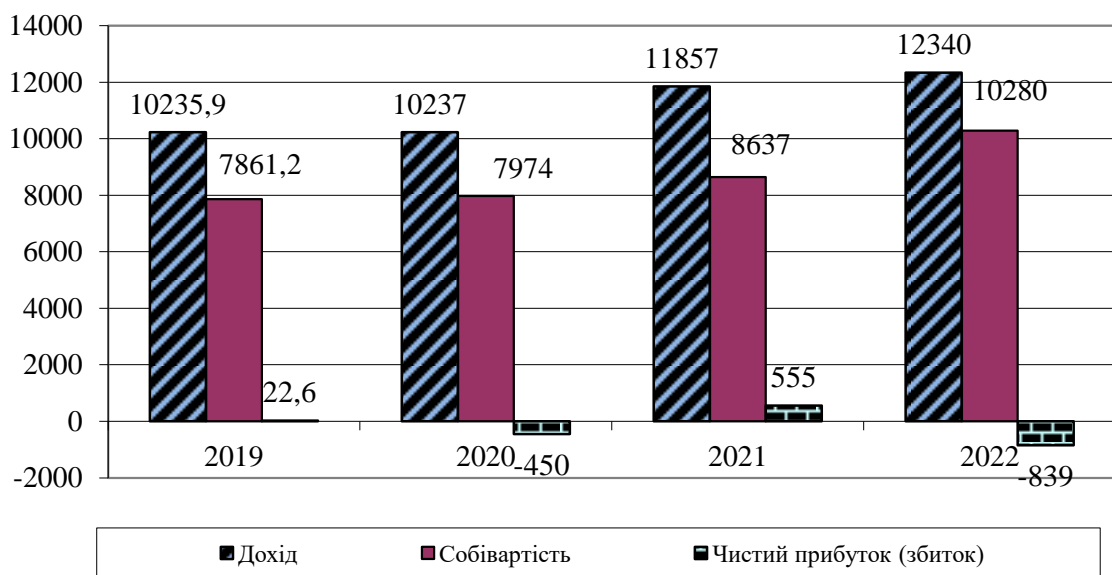
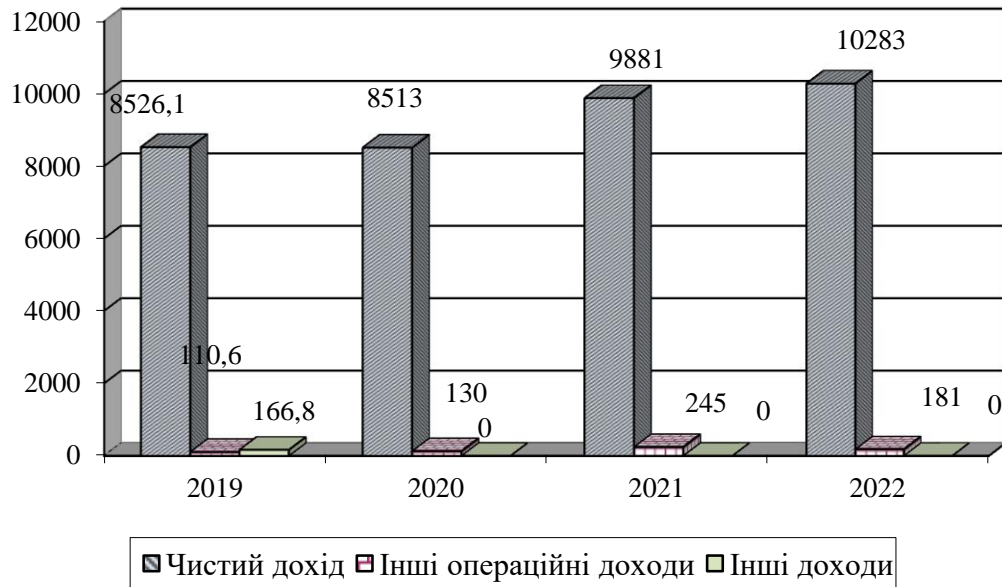


Рисунок 2.6. Динаміка фінансових результатів, тис. грн.

Динаміка структури доходів підприємства наведена на рисунку 2.7.



Рисунку 2.7. Динаміка структури доходів підприємства, тис. грн.

Дохід від реалізації продукції на протязі 2019-2022 рр. має тенденцію до зростання. При цьому у 2022 році його частка у структурі доходів збільшилась на 0,69% з 2020 по 2021 рік навпаки, зменшилась на 1%. Негативна динаміка характерна для доходів від інших, крім операційної, видів діяльності.

Абсолютне значення більшості витрат і вирахувань підприємства у 2022 році мають тенденцію до зростання, за винятком інших операційних витрат, які у 2022 році знизилися на 139 тис. грн. Зростання витрат відбулося більшими темпами, ніж доходів, що негативно вплинуло на формування прибутку.

Рентабельність можна визначати як відношення чистого прибутку до показника, рентабельність якого розраховується. Проведемо аналіз показників рентабельності (табл. 2.7., рис. 2.8).

Таблиця 2.7 Аналіз показників рентабельності

Показник	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-) 2022	
					2021	2019
Рентабельність продажів, %	0,07	-3,75	6,17	-6,70	-12,87	-6,77
Рентабельність витрат,	0,07	-3,61	6,58	-6,28	-12,86	-6,35

%						
Витрати на 1 грн продукції, коп.	99,93	103,75	93,83	106,70	12,87	6,77

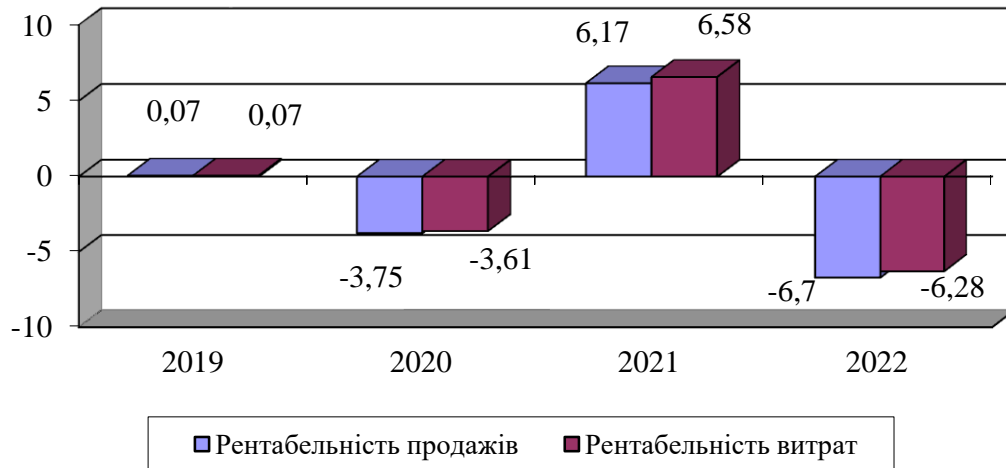


Рисунок 2.8. Динаміка рентабельності, %

Станом на 2022 рік, підприємство має 6,70% рентабельності продажів, порівняно з 2021 роком, темп спаду склав 12,87%, рентабельність витрат також має негативний показник 6,28%. Витрати на продукцію із року в рік зростають, сукупний приріст за період 2019-2022 рр. склав 6,77 коп.

Наявність поточних активів та їх співвідношення із сумою заборгованості вказує на рівень ліквідності балансу (Додаток А, Б, В, Г). Проаналізуємо ліквідність підприємства (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 Агрегований баланс для аналізу ліквідності

Актив	2019	2020	2021	2022	Пасив	2019	2020	2021	2022
A1	254,3	151	219	75	П1	2057,3	1929	1599	1748
A2	693,9	725	261	1169	П2	315,9	623	7	594
A3	582,5	717	1220	606	П3	77,2	77	57	57
A4	1905,2	1659	1397	1144	П4	985,5	623	1434	595
Баланс	3435,9	3252	3097	2994	Баланс	3435,9	3252	3097	2994

Проаналізуємо ліквідність балансу. Отримуємо наступні результати за роками:

2019 рік:  $254,3 < 2057,3$ ;  $693,9 > 315,9$ ;  $582,5 > 77,2$ ;  $1905,2 > 985,5$

2020 рік:  $151 < 1929$ ;  $725 > 623$ ;  $717 > 77$ ;  $1659 > 623$

2021 рік: 219<1599; 261>7; 1220>57; 1397<1434

2022 рік: 75<1748; 1169>594; 606>57; 1144>595

За аналізований період 2019 – 2022 років перша умова не виконується, тобто нагальні борги підприємство не може своєчасно погасити. Отже баланс підприємства не є абсолютно ліквідним. Однак решта співвідношень свідчить про наявність власних оборотних активів, які дозволяють підприємству підтримувати певну стійкість. В залежності від ліквідності формуються показники платоспроможності.

Проведемо розрахунок показників платоспроможності підприємства (табл. 2.9, рис. 2.9).

Таблиця 2.9 Динаміка показників платоспроможності підприємства

Показники	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022 (+,-) від	
					2021	2019
Загальний коефіцієнт покриття (платоспроможності)	0,64	0,62	1,06	0,79	-0,27	0,14
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,40	0,34	0,30	0,53	0,23	0,13
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,11	0,06	0,14	0,03	-0,10	-0,08

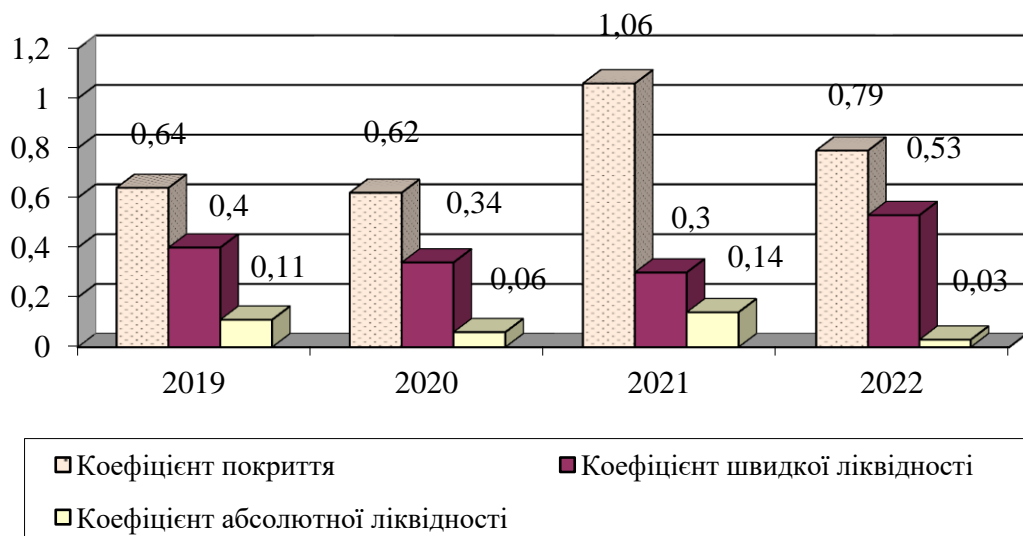


Рисунок 2.9. Динаміка показників платоспроможності

Спостерігається досить низький рівень платоспроможності підприємства за період, що аналізується. Це, звичайно, свідчить про нестабільне фінансове становище підприємства на протязі даного періоду. Загальний коефіцієнт покриття досяг 1,09 тільки у 2021 році при рекомендованому значення понад 2,0. У 2022 році ситуація погіршилась, показник дорівнював 0,79. Коефіцієнт швидкої ліквідності за весь аналізований період також показує негативну динаміку, при рекомендованому значенні 0,7 – 0,8, лише у 2022 році цей показник досяг найвищої відмітки у 0,53. Коефіцієнт абсолютної ліквідності також бажає кращого, у 2021 році він склав 0,14, у 2022 році показник знизився на 0,10, і складає 0,03 при нормативному 0,2 – 0,3.

Для оцінки фінансової стійкості підприємства проведемо обчислення (табл. 2.10.).

Коефіцієнт автономії у 2021 році склав 0,46 при нормативі у 0,5. Цей показник показує, яку частину у загальних вкладеннях у підприємства складає власний капітал. Так, у 2021 році існувала фінансова незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У 2022 році цей показник погіршився на 0,26 і склавав 0,20.

Коефіцієнт фінансової залежності за аналізований період 2019 – 2022 років не відповідає нормативному значенню – менше 0,5. У 2019 році показник склав 0,71, у 2020 році 0,81, показник зростав, а це означає, що збільшується частка позичених коштів у фінансуванні підприємства. Лише у 2021 році показник помірно стабілізувався до 0,54, а у 2022 році показав негативну динаміку зростання до 0,80.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2021 році повністю відповідає нормі у 0,4. У 2022 році показник знизився до 0,32, що не відповідає нормі.

Коефіцієнти забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами за аналізований період не відповідає нормативу, більше 0,1. Таким чином структура визнана незадовільною, а підприємство -

неплатоспроможним. Лише у 2021 році цей показник не значно виріс до 0,05, що свідчив про непоганий фінансовий стан підприємства і його спроможність проводити незалежну фінансову політику.

Таблиця 2.10 Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства

№	Назва коефіцієнтів	2019	2020	2021	2022	Рекомендоване значення	Відхилення 2022 (+,-) від	
							2021	2019
1.	Коефіцієнт автономії	0,29	0,19	0,46	0,20	>0,5	-0,26	-0,09
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	0,71	0,81	0,54	0,80	<0,5	0,26	0,09
3.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,65	0,39	0,84	0,32	>0,4	-0,52	-0,32
4.	Коефіцієнти забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	-0,56	-0,61	0,05	-0,28	>0,1	-0,34	0,27
5.	Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості)	0,40	0,24	0,86	0,25	>1,0	-0,61	-0,15
6.	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику; фінансування)	2,49	4,22	1,16	4,03	<0,5	2,87	1,55
7.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	-0,60	-0,65	0,02	-0,30	>0,1	-0,32	0,31
8.	Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,47	0,57	0,52	0,44	>0,5	-0,08	-0,03
9.	Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,97	0,97	0,97	0,98	>0,5	0,01	0,01
10.	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,03	0,03	0,03	0,02	<0,2	-0,01	-0,01
11.	Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	1,93	2,66	0,97	1,92	>0,5	0,95	-0,01

Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості) за аналізований період не відповідає нормативу, більше 1.

Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику; фінансування) показує скільки одиниць залучених засобів припадає на кожну одиницю власних. Даний показник у 2019 – 2022



роках показує зростання в динаміці, що свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості. Даний показник склав 4,03 при критичному в 1,0.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами за аналізований період 2019 – 2022 років показує критичний стан підприємства з огляду на забезпеченості власними оборотними засобами. Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості свідчить, що майже всі вони не відповідають встановленим нормативам.

Крім системи коефіцієнтів (табл. 2.10.), визначальне значення для фінансової стійкості має надлишок (недостача) джерел формування запасів.

Проведемо обчислення джерел формування запасів, які здійснюються через систему показників (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 Оцінка джерел формування запасів

№ з/п	Показник	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-)2022	
1.	Наявність власних оборотних засобів	-919,7	-1036	37	-549	-586	370,7
2.	Наявність довгострокових джерел формування запасів	-842,5	-959	94	-492	-586	350,5
3.	Показник загальної величини джерел формування запасів	1530,7	1593	1700	1850	150	319,3
4.	Вартість запасів	133,2	272	298	256	-42	122,8
5.	Надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних засобів	-1052,9	-1308	-261	-805	-544	247,9
6.	Надлишок (+) або недостача (-) довгострокових джерел формування	-975,7	-1231	-204	-748	-544	227,7
7.	Надлишок (+) або недостача (-) загальної величини джерел формування запасів	1397,5	1321	1402	1594	192	196,5

Наявність власних оборотних засобів показує негативну динаміку. У 2019 році показник склав -919,7 тис. грн., у 2020 році – 1036 тис. грн., у 2021 році спостерігається не велике покращення, приріст до 37 тис. грн., однак у 2022 році показник має -519 тис. грн. Таким чином, брак власних оборотних засобів

виникнув з вини самогопідприємства, інших підприємств, у результаті зміни умов господарювання, не взятих до уваги своєчасно (як, наприклад, несвоєчасне фінансування приросту нормативу власних оборотних коштів). Фінансовий стан підприємства нестійкий. Тому необхідно розробити стабілізуючі заходи для покращення ситуації, якими можуть бути скорочення поточних зобов'язань, збільшення джерел власного капіталу, додаткове залучення довгострокових засобів, орієнтованих на розширення виробництва.

Стійкий фінансовий стан підприємства в ринкових умовах значною мірою обумовлюється його діловою активністю. Ділова активність підприємства проявляється через розширення ринків збуту продукції, підтримання ділової репутації (іміджу), вихід на ринок праці і капіталу тощо. Ділова активність оцінюється системою показників (коефіцієнтів), які характеризують найважливіші сторони діяльності підприємства, одним з найважливіших є показники, що характеризують оборотність засобів або їх джерел, де, насамперед, проявляється ділова активність підприємства у фінансовій сфері. Методика розрахунку даних показників представлена в таблиці 1.3, на основі якої, проведено обчислення (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 Показники оборотності для оцінки ділової активності

№	Показник	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-) 2022	
						2021	2019
1.	Коефіцієнт оборотності активів, обороти	2,48	2,62	3,19	3,43	0,24	0,95
2.	Коефіцієнт оборотності активів, дні	147	139	114	106	8	-47
3.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,58	5,35	5,81	5,55	0,24	0,95
4.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів, дні	65	68	63	66	3	-1
5.	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	63,97	32,47	31,11	42,86	11,75	-21,11
6.	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів, дні	6	11	18	9	-9	3
7.	Коефіцієнт оборотності	12,29	12,16	31,11	8,80	-22,31	-3,49

	дебіторської заборгованості						
8.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, дні	30	30	11	42	31	12
9.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	3,12	9142,4	9543,31	4,76	-9538,56	1,63
10.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, дні	31	1	0	77	77	46
11.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	8,65	13,66	6,89	17,28	10,39	8,63
12.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу, дні	43	27	53	21	-32	-22

Активи підприємства мають тенденцію зниження, станом на 2022 рік, коефіцієнт склав 3,43 або 106 днів, тобто активи менш ефективно використовуються. Оборотність виробничих запасів також має негативну динаміку, станом на 2022 рік складає 9 днів, темп спаду склав 9 днів порівняно з 2021 роком, так зменшення швидкості оборотності запасів говорить про зниження ефективності їх використання. Оборотність дебіторської заборгованості, зросла у 2022 році на 31 день, і склала 42 дні. Згідно із цифрами період інкасації (період очікування підприємством отримання грошових коштів після реалізації продукції) складе 42 дні. Оборотність кредиторської заборгованості зростає, у 2022 склала 77 днів. Оборотність власного капіталу зменшилась порівняно з 2021 роком на 32 дні, станом на 2022 рік показник склав 21 день.

## **2.2. Аналіз ефективності управління основними виробничими фондами ФОП Бердичеський Є. В.**

Важливо оцінити майно підприємства, так аналіз активів дозволяє надати загальну оцінку зміні всього його майна. Оцінка сукупних активів, в свою чергу, дозволяє зробити висновок про те, в які активи вкладені знову залучені фінансові ресурси або які активи зменшились за рахунок зменшення фінансових ресурсів, чи навпаки.

Аналітичний розрахунок, що відображає динаміку та структуру активу балансу (табл.2.13, рис. 2.10).

Загальна вартість майна підприємства на протязі аналізованого періоду має тенденцію зниження. З 2019 по 2022 рік вартість майна зменшилась на 441,9 тис. грн. або на 12,86%. В складі майна частка необоротних активів зменшується на 6,96%, щодо оборотних активів, то вони показують динаміку зростання, за рахунок збільшення запасів та дебіторської заборгованості, за період з 2021 по 2022 рік, вона збільшилась на 934 тис. грн. або на 498,94 %, в свою чергу грошові кошти та інші необоротні активи зменшуються.

Таблиця 2.13 Загальна оцінка стану майна ФОП Бердичесвкий Є. В.

Показник	2019		2020		2021		2022	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
АКТИВ								
Необоротні активи	1905,2	55,45	1659	51,01	1397	45,11	1144	38,21
Оборотні активи	1525,7	44,40	1589	48,86	1698	54,83	1850	61,79
Запаси	133,2	3,88	272	8,36	298	9,62	256	8,55
Векселі	46	1,34	46	1,41	46	1,49	46	1,54
Готова продукція	430,3	12,52	443	13,62	920	29,71	332	11,09
Дебіторська заборгованість за розрахунками	647,9	18,86	654	20,11	189	6,10	1123	37,51
Грошові кошти та їх еквіваленти	254,3	7,40	151	4,64	219	7,07	75	2,51
Інші оборотні активи	14	0,41	23	0,71	26	0,84	18	0,60
Витрати майбутніх періодів	5	0,15	4	0,12	2	0,06	0	0,00
Баланс	3435,9	100,00	3252	100,00	3097	100,00	2994	100,0

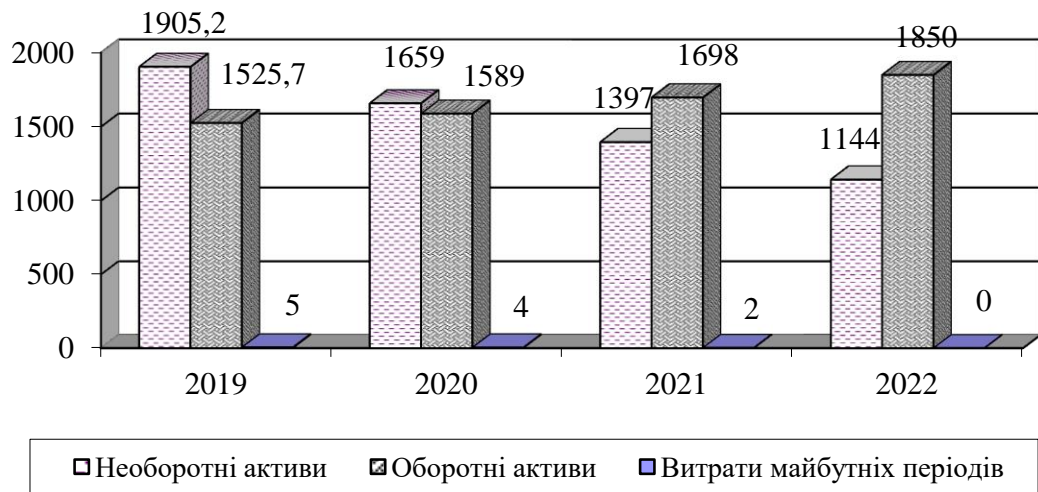


Рисунок 2.10. Динаміка структури активу, тис. грн.

Організація будь-якого процесу виробництва передбачає наявність засобів виробництва, що включають засоби праці, предмети праці та труд людини, тобто її цілеспрямовану діяльність. Засоби й предмети праці виступають на підприємствах як виробничі фонди.

Основні фонди – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму і поступово, в міру зношування переносять свою вартість на вироблювану продукцію. Цим вони відрізняються від оборотних фондів, які цілком переносять свою вартість на виготовлений продукт протягом одного виробничого циклу. Аналіз зносу основних засобів (табл. 2.14, рис. 2.11).

Таблиця 2.14 Аналіз зносу основних фондів (засобів)

Показник	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-) 2022	
					2021	2019
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	3337,5	3682	3682	3686	4,00	348,50
Знос основних засобів за час їх експлуатації, тис. грн.	1871,4	2119	2379	2639	260,00	767,60
Залишкова вартість, тис. грн.	1466,1	1561	1303	1047	-256,0	-419,10
Рівень зносу основних засобів, %	56,07	57,55	64,61	71,60	6,98	15,52
Рівень придатності основних засобів, %	43,93	42,45	35,39	28,40	-6,98	-15,52

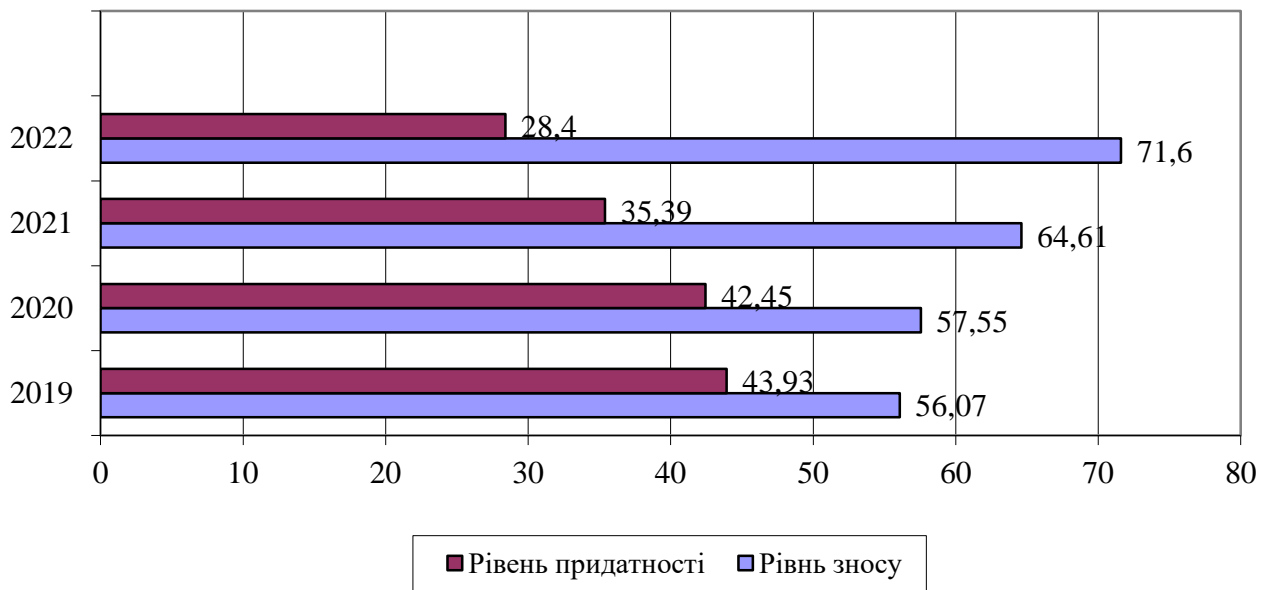


Рисунок 2.11. Динаміка зносу та придатності основних засобів, %

Первісна вартість основних засобів зростає з 2021 по 2022 рік на 4 тис. грн., знос їх за цей час експлуатації збільшився на 260 тис. грн. Це призвело до зростання рівня зносу (зменшення рівня придатності) основних засобів на 6,98%, що свідчить про погіршення їх технічного стану.

Аналіз ефективності використання основних засобів (табл. 2.15, рис. 2.12).

Таблиця 2.15 Показники ефективності використання основних засобів

Показник	2019	2020	2021	2022	Відхилення, (+,-) 2022	
					2021	2019
Середня вартість основних засобів, тис. грн.	3394,30	3509,75	3682,0	3684,0	2,00	289,70
Дохід від реалізації	10235,90	10237,0	11857,0	12340,0	483,00	2104,1
Фондовіддача	3,02	2,92	3,22	3,35	0,13	0,33
Фондомісткість	0,33	0,34	0,31	0,30	-0,01	-0,03
Фондоозброєність	54,75	62,67	70,80	76,75	5,95	22,0

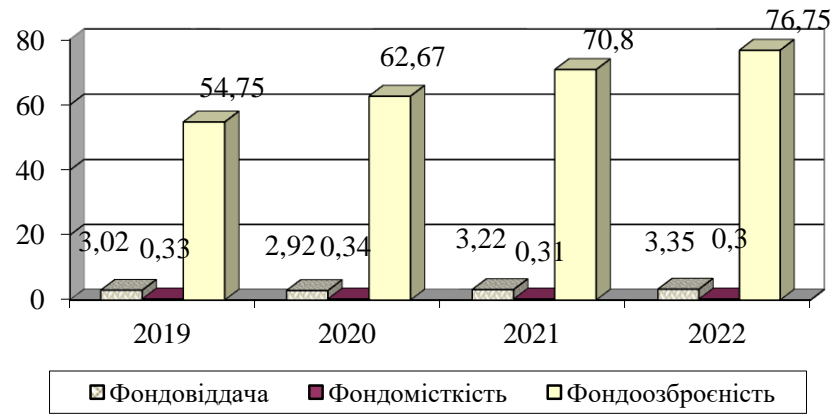


Рисунок 2.12. Динаміка фондівіддачі, фондомісткості, фондоозброєності на підприємстві ФОП Бердичесьький Є. В.

Фондовіддача з 2021 по 2022 роки зросла на 0,13. Її зростання свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів. Фондомісткість має стабільну динаміку, станом на 2022 рік показник склав 0,30, порівняно з 2021 роком зниження на 0,01. Фондоозброєність має позитивну динаміку зростання, за період 2019 – 2022 рр. темп зростання склав 22,0, а станом на 2022 рік становить 76,75.

Аналіз динаміки складу та структури джерел власних та залучених коштів (табл. 2.16, рис. 2.13).

Таблиця 2.16 Динаміка складу та структури джерел власних та залучених коштів

Пасив	2019		2020		2021		2022	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Власний капітал	985,5	28,68	623	19,16	1434	46,30	595	19,87
Довгострокові зобов'язання	77,2	2,25	77	2,37	57	1,84	57	1,90
Поточні зобов'язання	2373,2	69,07	2552	78,47	1606	51,86	2342	78,22
Баланс	3435,9	100,00	3252	100,00	3097	100,00	2994	100,00

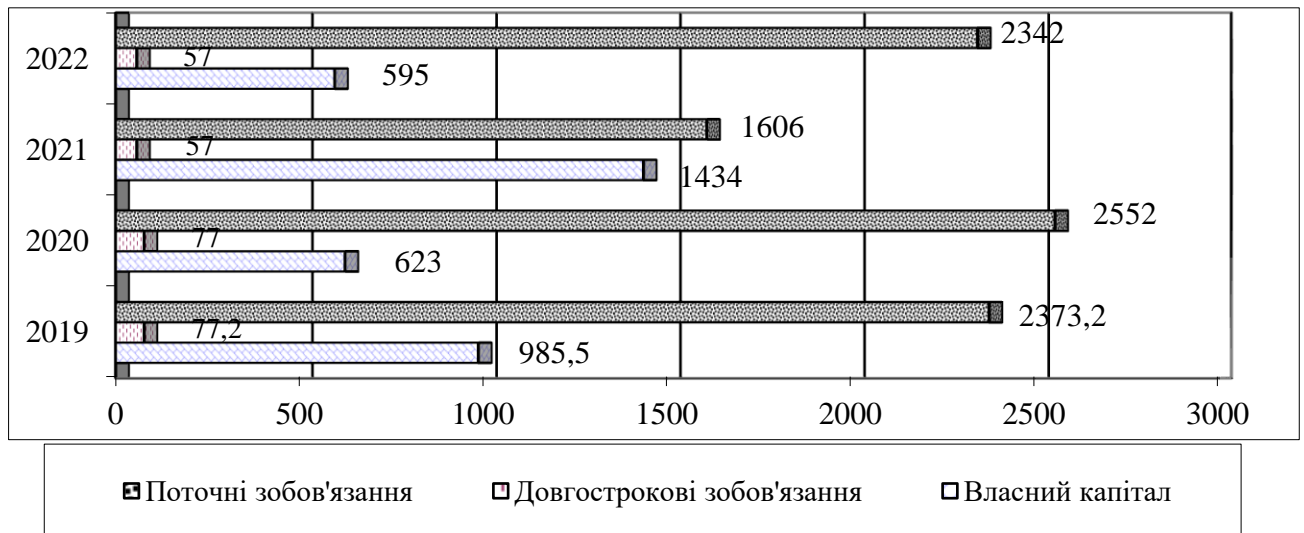


Рисунок 2.13. Динаміка структури пасиву, тис. грн.

У 2019-2020 рр. відбулося зменшення джерел формування майна підприємства на 183,9 тис. грн. або на 5,35 %, через зменшення суми власного капіталу на 362,5 тис грн. або 36,79%, поточні зобов'язання збільшилися на 178,8 тис. грн. У 2021 році відбулося збільшення джерел формування майна і це обумовлене збільшенням власного капіталу. У 2022 році склалась досить нестабільна ситуація: джерела формування майна зменшились за рахунок стрімкого падіння показника власного капіталу, та стрімкого збільшення поточних зобов'язань.

Нарівні з оборотністю капіталу ефективність його використання характеризує також рентабельність. Оцінка рентабельності капіталу потребує обґрунтованого вибору виду прибутку. Рекомендований в деяких навчальних посібниках чистий прибуток характеризує не тільки ефективність діяльності підприємства, але й податкову політику, яка до того ж може змінюватися протягом досліджуваного періоду, що робить не зіставними показники.

Показники рентабельності капіталу та його динаміка наведені у таблиці 2.17 та на рисунку 2.14.

Таблиця 2.17. Аналіз рентабельності капіталу

№	Показник	2019	2020	2021	2022	Відношення (+,-) 2022



1.	Загальний прибуток, тис. грн.	97,60	-358,0	635,00	-765,00	-1400,0	-862,60
2.	Середня величина активів, тис. грн.	3435,9	3252,0	3097,0	2994,0	-103,00	-441,90
3.	Середня величина оборотних засобів, тис. грн.	1530,7	1593,0	1700,0	1850,0	150,00	319,30
4.	Середнє значення основних засобів, тис. грн.	26,5	26,00	26,00	26,00	0,00	-0,50
5.	Середнє значення оборотних фондів, тис. грн.	138,2	276,00	300,00	256,00	-44,00	117,80
6.	Середнє значення виробничих фондів	164,70	302,00	326,00	282,00	-44,00	117,30
7.	Середнє значення власного капіталу, тис. грн.	985,5	623,00	1434,0	595,00	-839,00	-390,50
8.	Рентабельність активів, %	2,84	-11,01	20,50	-25,55	-46,05	-28,39
9.	Рентабельність оборотних активів, %:	6,38	-22,47	37,35	-41,35	-78,70	-47,73
10.	Рентабельність виробничих фондів, %	59,26	-118,54	194,79	-271,28	-466,06	-330,54
11.	Рентабельність власного капіталу, %:	9,90	-57,46	44,28	-128,57	-172,85	-138,48

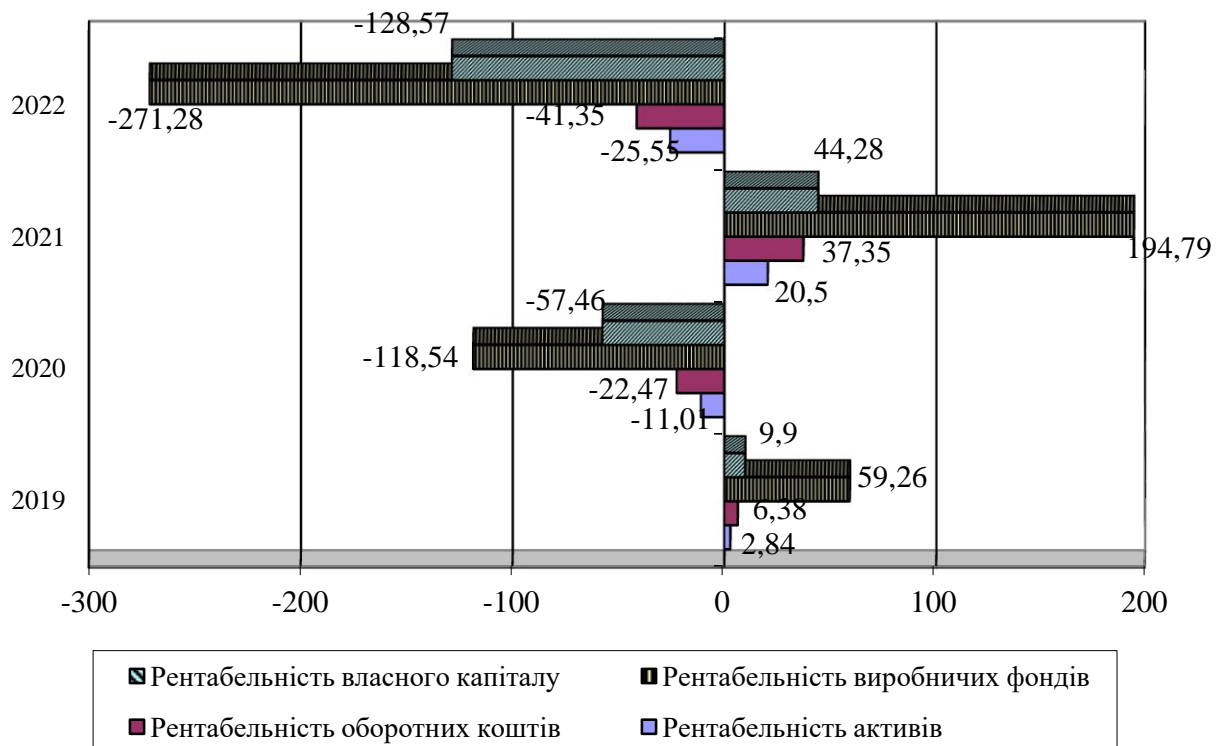


Рисунок 2.14. Динаміка рентабельності капіталу, %

Рентабельність оборотних активів впала на 78,7%, у 2022 році склала (-41,35%). Рентабельність виробничих фондів станом на 2012 рік складає (-

271,28 %), тобто на 466,06% менше порівняно з 2021 роком. Рентабельність власного капіталу у 2012 році складає (-128,57%).

### 2.3 Економетричне моделювання впливу основних фондів на дохід від реалізації продукції підприємства

На дохід від реалізації продукції впливають багато факторів, вагомими із них є основні виробничі фонди та ефективність їх використання у виробництві. Проведемо дослідження за допомогою економетричного моделювання: як фондівіддача основних засобів та фондоозброєність впливають на дохід підприємства.

Дослідимо окремо вплив зазначених факторів на показник.

Спочатку розглянемо, як впливає фондівіддача основних засобів на дохід від реалізації продукції підприємства.

Нижче приведені дані для побудови моделі:

Таблиця 2.18

Рік	Дохід від реалізації продукції підприємства, тис. грн., $y$	Фондовіддача основних засобів підприємства, $x_1$	Фондоозброєність, тис. грн., $x_2$
2017	9050,00	2,75	48,60
2018	10165,00	2,80	50,20
2019	10235,90	3,02	54,75
2020	10237,00	2,92	62,67
2021	11857,00	3,22	70,80
2022	12340,00	3,35	76,75

На основі наведених даних побудуємо лінійну регресійну модель:

$$y_i = a_0 + a_1 x_{1i} + l_i, \quad (2.1)$$

де  $a_0, a_1$  – параметри, які треба визначити;

$l_i$  – відхилення фактичних значень  $y_i$  від оцінки (математичного сподівання) середньої величини цих значень.

Параметри  $a_0, a_1$  знайдемо за методом найменших квадратів, який стверджує, що найкраще наближення, яке мають забезпечувати параметри регресії, досягається, коли сума квадратів різниць  $l_i$  є мінімальною:

$$\sum_{i=1}^n l_i^2 \Rightarrow \min . \quad (2.2)$$

Значення, знайдені за допомогою вказаного методу мають вигляд:

$$a_1 = \frac{n \sum_{i=1}^n x_i y_i - \sum_{i=1}^n x_i \sum_{i=1}^n y_i}{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left( \sum_{i=1}^n x_i \right)^2} = 4931,86 \quad (2.3)$$

$$a_0 = \frac{\sum_{i=1}^n y_i - a_1 \sum_{i=1}^n x_i}{n} = -4197,43 \quad (2.4)$$

Отже, розрахункові значення обчислюються за формулою:

$$y_i^{poz.} = -4197,43 + 4931,86 x_{1i}. \quad (2.5)$$

Середньоквадратична помилка регресії:

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - y_i^{poz.})^2}{n - 2}} = 402,93, \quad (2.6)$$

що складає 3,7% до середнього значення показника 10647,48.

Коефіцієнт детермінації для даної моделі дорівнює

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i^{poz.} - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} = 0,913. \quad (2.7)$$

Це означає, що модель пояснює обумовленість зміни виручки від реалізації зміною фондівіддачі на 91,3%. Решта змін показника зумовлена факторами, які лежать поза межами моделі. Тож, між фондівіддачею та доходом існує тісний зв'язок.

Перевіримо адекватність лінійної моделі за критерієм Фішера. Для 5%-ого рівня значимості (задаємо довільно) та при степенях вільності

відповідно 1 і  $n-2=4$  критичне значення:  $F_{крит} = 7,71$ . Розраховане значення F-критерію Фішера відповідно дорівнює

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} = 41,89. \quad (2.8)$$

Таким чином, розраховане значення F більше, ніж критичне. Отже, можна зробити висновок про адекватність моделі за F-критерієм Фішера з 95% надійності.

Перевіримо значимість нахилу регресії  $a_1$ , який оцінено. У відношенні до стандартної похибки  $S_{a_1}$ :

$$S_{a_1} = \sqrt{\frac{s^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}} = 762 \quad (2.9)$$

$$t_1 = \frac{a_1}{S_{a_1}} = 6,47. \quad (2.10)$$

Критичне значення t-статистики при рівні значимості  $\alpha/2 = 0,05$  (задаємо довільно) та ступенях вільності  $n-2=4$ :  $t_{крит.} = 2,13$ .

Таким чином, розраховане значення більше критичного. Отже,  $a_1$  статистично значимо відрізняється від нуля. Похибка висновків складає 5 %.

Нижче представлено графік залежності доходу від реалізації від фондоддачі. На графіку показано довірчу зону регресії, побудовану з надійністю 0,95.



Рисунок 2.15. Регресія фондовіддачі на дохід від реалізації продукції та довірча зона регресії, побудована з надійністю 0,95

Для оцінки впливу  $x_1$  на  $y$  без урахування одиниць виміру обчислимо коефіцієнти еластичності за формулою:

$$K_{x_1}^e = a_1 \frac{x_{1i}}{y_i^{poz.}} \quad (2.11)$$

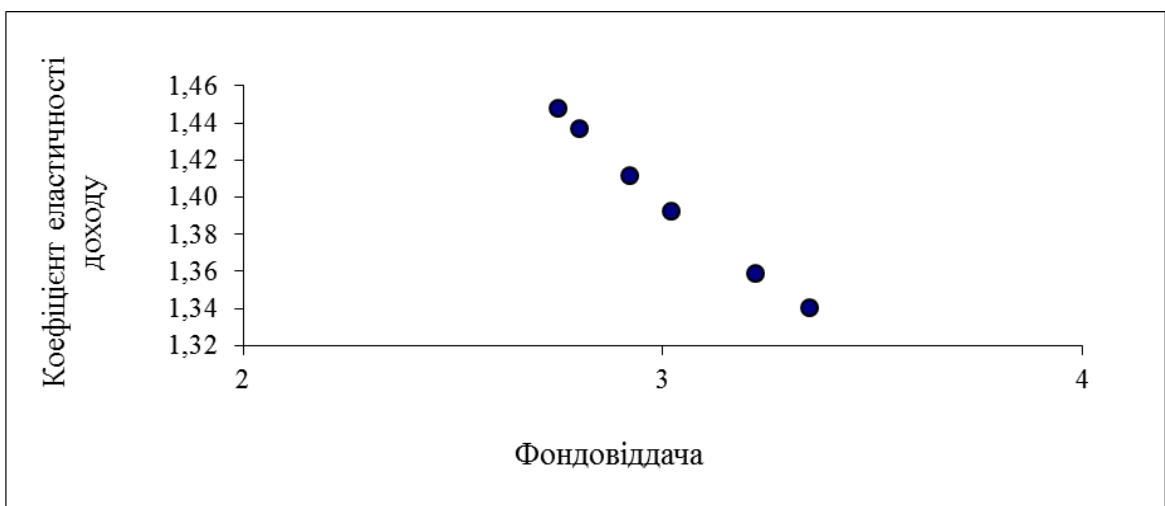


Рисунок 2.16. Коефіцієнт еластичності доходу від реалізації по фондовіддачі

Як бачимо, еластичність доходу від реалізації продукції підприємства зменшується при збільшенні фондовіддачі. Також, темп зростання доходу теж зменшується при збільшенні фондовіддачі.

Еластичність, що обчислена на основі середніх значень змінних, складає:

$$K_{\bar{x}_1}^e = a_1 \frac{\bar{x}_1}{\bar{y}^{poz.}} = 1,39. \quad (2.12)$$

Це означає, що при зростанні виробничих запасів на 1% виручка від реалізації збільшиться на 1,39%. Показник є еластичним по фондовіддачі.

Тепер дослідимо вплив фондоозброєності на дохід від реалізації.

На основі статистичних даних побудуємо відповідну діаграму розподілу, регресію та довірчу зону регресії, що побудовано з надійністю 0,95.

$$\text{Відповідна модель: } y_i = b_0 + b_1 x_{1i} + l_i, \text{ або} \quad (2.13)$$

$$y_i^{poz.} = 4597,19 + 99,793x. \quad (2.14)$$

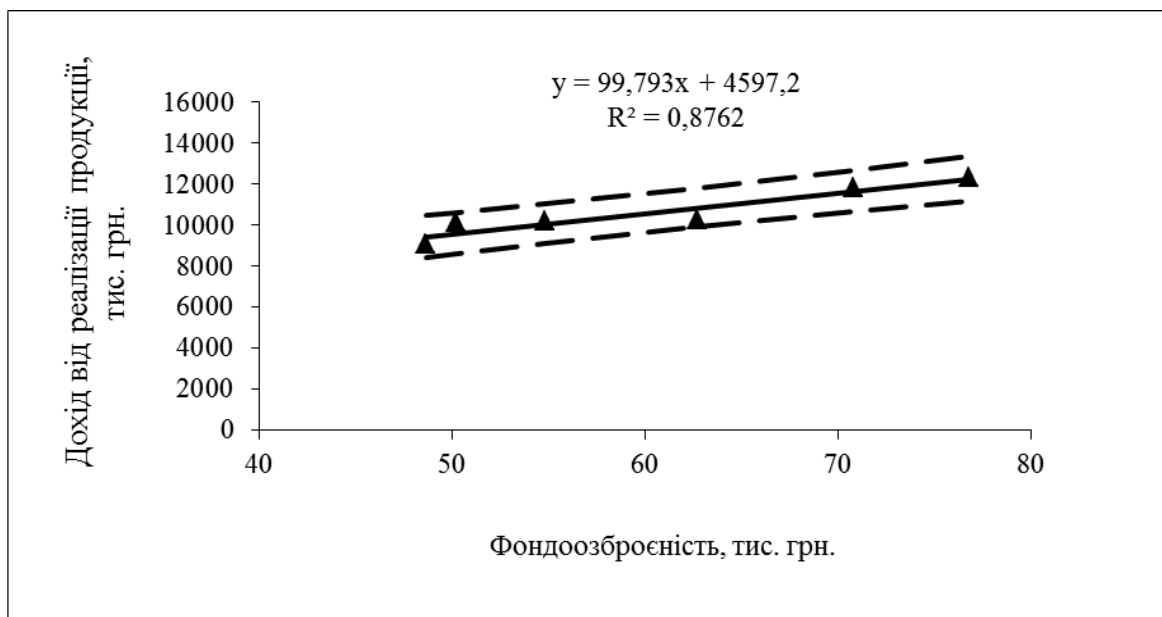


Рисунок 2.17. Регресія фондоозброєності на дохід від реалізації продукції та довірча зона регресії, побудована з надійністю 0,95

Розраховані значення статистики для оцінки якості моделі:

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - y_i^{poz.})^2}{n - 2}} = 480,11, \quad (2.15)$$

що складає 4,5% відносно середнього значення показника 10647,48;

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i^{poz} - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} = 0,88, \quad (2.16)$$

що свідчить про досить тісний зв'язок між змінними моделі і суттєвий вплив фактора на показник;

розрахункове значення критерію Фішера

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} = 28,32 \quad (2.17)$$

при критичному значенні для 5%-ого рівня значимості та при степенях вільності відповідно 1 і  $n-2=4$ :  $F_{крит} = 7,71$ , що свідчить про адекватність моделі;

стандартна помилка нахилу регресії та відповідне розраховане значення критерію Стьюдента

$$S_{b_1} = \sqrt{\frac{s^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}} = 18,75, \quad (2.18)$$

$$t_1 = \frac{b_1}{S_{b_1}} = 5,32 \quad (2.19)$$

при критичному значенні для рівня значимості  $\alpha / 2 = 0,05$  та  $n-2=4$ :  $t_{крит.} = 2,13$ , що свідчить про статистичну значимість нахилу.

Коефіцієнт еластичності розраховано

$$K_{x_{2i}}^e = b_1 \frac{x_{2i}}{y_i^{poz}}, \quad (2.20)$$

де:  $b_1 = 99,79$ , побудовано на графіку.

За середніми значеннями розраховано :

$$K_{\bar{x}_2}^e = b_1 \frac{\bar{x}_2}{\bar{y}^{poz}} = 0,56, \quad (2.21)$$

тобто, при збільшенні фактора на 1% і показник збільшується в середньому на 0,56%.

Отже, порівнюючи нахили та судячи з коефіцієнтів детермінації, можна зробити висновок, що фондovіддача значно більше впливає на дохід від реалізації продукції, ніж фондоозброєність.

Дохід є еластичним по фондovіддачі і нееластичним по фондоозброєності. Судячи з характеру графіку еластичності, обидва фактори при незначному збільшенні активно впливають на показник та при подальшому збільшенні стають все менш впливовими.

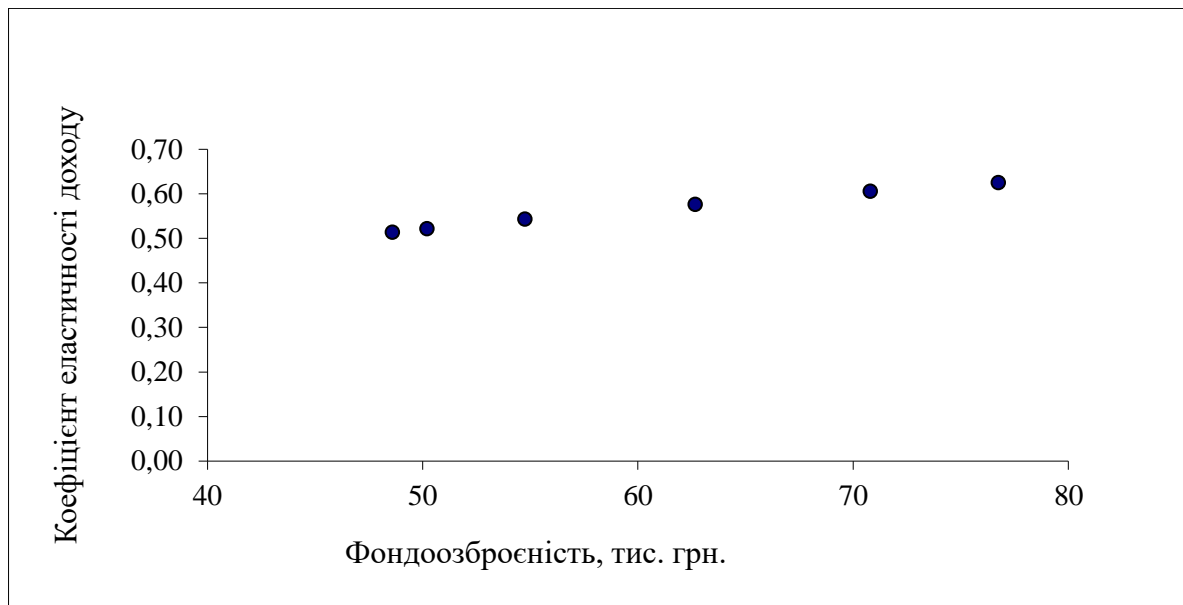


Рисунок 2.18. Коефіцієнт еластичності доходу від реалізації продукції по фондоозброєності підприємства

Отже, основні виробничі фонди використовуються не досить ефективно.



## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На підприємстві ФОП Бердичесвський Є. В. використовувана технологія і високоякісне устаткування дозволяють виготовити широкий спектр плівок, а також виготовити пакети різних типорозмірів з нанесенням повного кольорового малюнка. Готова продукція відповідає всім стандартам і нормам України. Виробнича структура перебуває в процесі постійного розвитку під впливом удосконалення техніки, технології, форм організації виробничих процесів та інших чинників. В загальних рисах ФОП Бердичесвський Є. В. можна віднести до підприємств «технологічного» типу, оскільки воно функціонує на основі базових технологічних процесів виробництва пластмасових виробів.

Найважливішим елементом продуктивних сил і джерелом розвитку підприємства є люди, за останні 3 роки кількість працівників стрімко падала, станом на 2022 рік на підприємстві налічується 48 осіб, таким чином плінність кадрів висока. Напруженість у забезпеченні підприємства трудовими ресурсами можна зняти за рахунок підвищення продуктивності праці. Не дивлячись на скорочення персоналу, продуктивність праці із року в рік зростає, у 2019 році продуктивність праці склала 165,09 грн, у 2022 році вже 257,08 грн., тобто темп зростання на 91,99 грн.

Загальна вартість майна підприємства на протязі аналізованого періоду має тенденцію зниження. В складі майна частка необоротних активів зменшується на 6,96%, щодо оборотних активів, то вони показують динаміку зростання, за рахунок збільшення запасів та дебіторської заборгованості, за період з 2021 по 2022 рік, вона збільшилась на 934 тис. грн. або на 498,94 %, в свою чергу грошові кошти та інші необоротні активи зменшуються. Первісна вартість основних засобів зросла з 2021 по 2022 рік на 4 тис. грн. Знос за цей час експлуатації збільшився на 260 тис. грн. Це призвело до зростання рівня зносу (зменшення рівня придатності) на 6,98%, що свідчить про погіршення їх технічного стану.

Показники фондівдачі мають нестабільне зростання, але динаміка за останні 2 роки позитивна, таким чином збільшення, вказує на підвищення ефективності використання основних фондів. У 2022 році склалась досить нестабільна ситуація: джерела формування майна зменшились за рахунок стрімкого падіння показника власного капіталу, та стрімкого збільшення поточних зобов'язань.

Станом на 2022 рік, підприємство має 839 тис. грн. чистого збитку, порівняно з 2021 роком, темп спаду склав 1394 тис. грн. Проаналізована структура витрат, так на підприємстві із року в рік зростають податки, собівартість продукції, адміністративні та збутові витрати. На 2022 рік, рентабельність продажів склала -6,70%, на 12,87% менше, порівняно з 2021 роком.

Аналіз ліквідності балансу показує, що нагальні борги підприємство не може своєчасно погасити. Коефіцієнт покриття досяг 1,09 тільки у 2021 році при рекомендованому значення понад 2,0. У 2022 році ситуація погіршилась, показник дорівнював 0,79. Коефіцієнт швидкої ліквідності за весь аналізований період також показує негативну динаміку, при рекомендованому значенні 0,7 – 0,8, лише у 2022 році цей показник досяг найвищої відмітки у 0,53. Коефіцієнт абсолютної ліквідності також бажає кращого, у 2021 році він склав 0,14 при нормативному 0,2 – 0,3.

### РОЗДІЛ 3

## ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ФОП БЕРДИЧЕСЬКИЙ Є. В.

### **3.1. Обґрунтування заходів підвищення ефективності відтворення основних виробничих фондів**

Основні засоби на підприємстві є важливою складовою матеріально-технічної бази виробництва. Їх технічний стан та відповідність сучасному рівню розвитку технологій істотно позначаються на обсягах випуску й якісних параметрах продукції підприємств, формуючи конкурентні переваги вироблених товарів на національному та світовому ринках. В процесі використання (або навіть тривалого невикористання під впливом навколишнього природного середовища й тенденцій інноваційного розвитку виробництва) основні засоби зазнають фізичного та морального зносу, втрачаючи свої початкові технічні характеристики й експлуатаційні якості.

Основні засоби підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій тощо. У процесі господарської діяльності кругообіг основних засобів проходить три стадії. На першій стадії відбувається продуктивне використання основних засобів. На другій стадії відбувається перетворення зношеної частини основних засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти. На третій стадії в процесі виробництва відбувається оновлення спожитої вартості частини основних засобів. Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення, це складний механізм, який включає інтегровану, органічно пов'язану цілісну систему економічних, організаційних і правових форм та методів господарювання [16].

Одним з ефективних способів відновлення та підвищення рівня споживчих властивостей і працездатності основних засобів є поліпшення об'єктів необоротних активів підприємства, яке пов'язано із значно меншими інвестиційними витратами порівняно з новим будівництвом та придбанням нового, більш продуктивного обладнання на заміну зношеного. До поліпшення основних засобів, що приводять до зростання майбутніх економічних вигод, доцільно включати: модернізацію, модифікацію, добудову (надбудову), дообладнання, реконструкцію, технічне переозброєння, заміну окремих частин обладнання, впровадження ефективнішого технологічного процесу, інші види поліпшення основних засобів.

До поліпшення, спрямованого на підтримання об'єктів в робочому стані з елементами покращення первісно очікуваних економічних вигод від їх використання в майбутньому, рекомендується відносити: поточний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, капітальний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, технічне обслуговування з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта [25].

Дотримуючись українського законодавства сформуємо остаточну схему форм відтворення основних засобів підприємства (рис. 3.1).

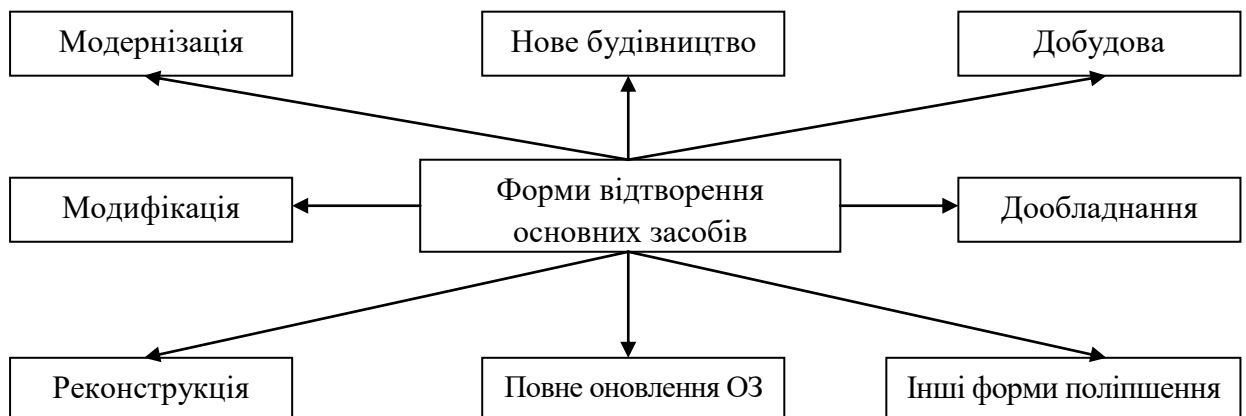


Рисунок 3.1. Форми відтворення основних засобів підприємства

Наведемо визначення кожної форми відтворення основних засобів.

Нове будівництво – це зведення нового спорудження без використання залишкового ресурсу.

Повне оновлення основних засобів – це придбання повністю нового обладнання та його встановлення з повним демонтажем старого устаткування.

Реконструкція – форма розширеного відтворення основних фондів, за якої відбувається повне або часткове переоснащення виробництва, пов'язане з удосконаленням виробництва та підвищення його техніко-економічного рівня на основі досягнень науково-технічного прогресу та здійснюване з метою збільшення виробничих потужностей, поліпшення якості та для зміни номенклатури продукції без збільшення чисельності працівників при одночасному поліпшенні умов їх праці й охорони навколишнього середовища.

Модернізація – форма простого відтворення, при якій виконується комплекс заходів, спрямованих на зниження функціонального й фізичного зношування шляхом підвищення рівня благоустрою й удосконалювання об'єктів, тобто проведення робіт, аналогічних реконструкції, за винятком зміни обсягу й призначення основних фондів.

Модифікація – головна або другорядна зміна типової конструкції техніки, що стосується її придатності або зачіпає характеристики, які впливають на навколишнє середовище.

Добудова (надбудова) – збільшення кількості місць, площ будівлі, обсягів та/або якості виконуваних робіт (послуг) чи умови їх виконання.

Дообладнання – встановлення додаткової кількості устаткування, що збільшує виробничі потужності суб'єкту господарювання.

Ринкові відносини передбачають конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті із них, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів. Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності виробництва є забезпеченість основними

засобами. За умови гармонійного розвитку підприємства з часом виникає необхідність оновлення фізично чи морально застарілого обладнання. В кращому випадку для підприємства ця заміна відбувається за власною ініціативою з метою зниження витрат, покращення якості продукції, збільшення обсягів виробництва, зменшення собівартості продукції та ін. Ситуація ускладнюється, коли підприємство вимушене оновлювати виробничі потужності задля забезпечення відповідності їх новим галузевим вимогам та стандартам, у зв'язку із зміною нормативно-правової бази у державі тощо. Здійснити такі перетворення на підприємстві, не маючи при цьому достатньої власної матеріальної бази, надзвичайно важко. Щоб вийти із такої ситуації, підприємству необхідні альтернативні, та що не менш важливо, ефективні, економічно доцільні шляхи фінансування задля подальшого розвитку.

Головними джерелами фінансування відтворення основного капіталу є: власні, позикові та залучені джерела [40]. Такий поділ в основному базується на принципах системного підходу з метою максимального наближення до умов сучасних економічних відносин. При виборі альтернативних джерел фінансування відтворення основного капіталу необхідно дотримуватися оптимального співвідношення власних, залучених і позикових коштів.

Трьома основними елементами джерел фінансування відтворення основного капіталу є: амортизаційні відрахування (власні), лізинг (позикові), кредитування (залучені) (рис. 3.2).

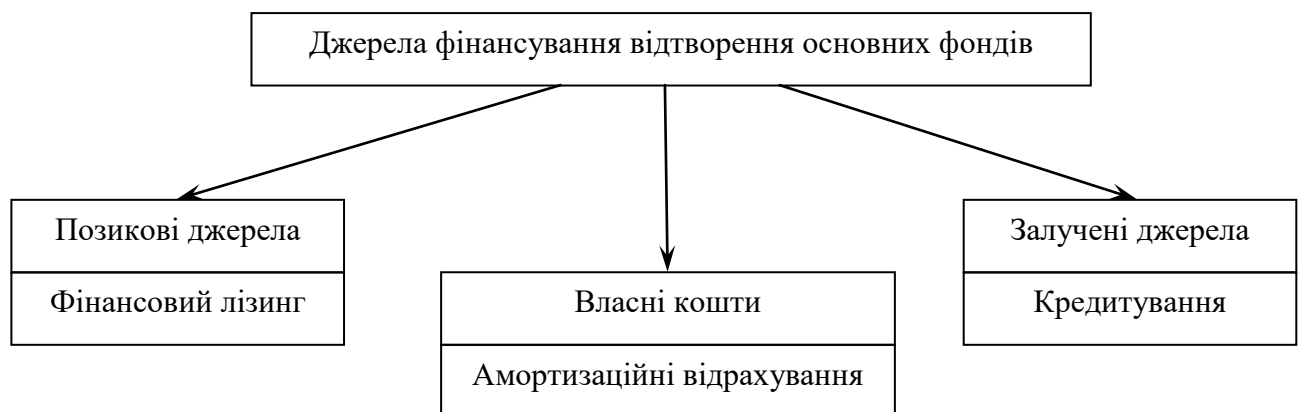


Рисунок 3.2. Джерела фінансування відтворення основних фондів

У разі необхідності придбання нового активу насамперед відбувається з'ясування питання про наявність коштів для цього. Далі здійснюється вибір постачальника та підбір оптимальних умов для підприємства-користувача. Коли власних коштів не вистачає, наступним кроком стає вибір ефективного фінансового механізму для купівлі нового обладнання. Звичайно, якщо актив, що його планують придбати, не вимагає великих капіталовкладень, можна піти шляхом максимального скорочення витрат та купити-таки необхідні основні засоби за власні кошти. Однак, як показує практика, це можливо не завжди. Та й не завжди вигідно з економічної точки зору. До того ж, існують альтернативні джерела фінансування, які може обрати керівник для досягнення підприємством поставленої мети.

Вибір відповідного варіанта фінансування оновлення основних засобів на підприємстві здійснюється з урахуванням таких основних чинників [18]:

- достатності власних фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку підприємства у майбутньому періоді;
- вартості довгострокового фінансового кредиту порівняно з рівнем прибутку, що генерується тими основними засобами, які оновлюються;
- досягнутого співвідношення використання власного й позикового капіталу, що визначає рівень фінансової стійкості підприємства;
- доступності довгострокового фінансового кредиту для підприємства.

Розглянемо ситуацію, коли підприємство має на меті оновлення бази основних засобів (активів), котрі є прибутковими та будуть використовуватись безпосередньо у виробничому процесі. Підприємство має у своєму розпорядженні достатній капітал для закупівлі необхідного обладнання, тому його керівник обирає джерелом фінансування власні кошти підприємства. Позитивним моментом для підприємства у такому випадку є те, що воно отримає необхідне йому обладнання без будь-яких додаткових зобов'язань щодо оплати процентів, страхових внесків тощо. Сплативши податок на додану вартість, основні засоби обліковують на балансі. При

цьому підприємство вільне у своїх діях щодо придбаних активів. Використовування внутрішніх джерел має ряд переваг [30]:

- підвищується стійкість, надійність і кредитоспроможність підприємства;
- виключаються витрати на фінансування;
- підвищується незалежність від зовнішнього капіталу;
- з'являється можливість більш швидкого повернення використаного раніше повернутого позикового капіталу і зменшення витрат на виплату відсотків по ньому.

Водночас існують й певні недоліки розглянутого сценарію, які можуть негативно вплинути на розвиток підприємства у подальшому. Придбання основного засобу за рахунок власних коштів спричиняє цілу низку проблем у покупця: пошук необхідного обладнання, узгодження умов придбання, укладання усіх необхідних договорів та їх реєстрацію (у разі необхідності) у відповідних державних установах, розрахунок та оплату усіх передбачених чинним законодавством податкових платежів та зборів, вирішення питання щодо страхування та обслуговування. Крім того, у структурі балансу одразу відбуваються негативні зміни. Оскільки необхідні активи придбані за власні кошти підприємства, зменшується загальний обсяг грошових коштів, що спричиняє відповідне збільшення неліквідних оборотних активів. Ця обставина може негативно відбитися на показниках, які характеризують фінансову стабільність підприємства. Про це слід пам'ятати у зв'язку із можливістю виникнення потреби у кредитних ресурсах у майбутньому. Ще один досить важливий момент. Якщо між покупцем і замовником раніше не укладалась жодна угода, існує ризик отримання обладнання, устаткування тощо неналежної якості, невчасно. Менша у такому випадку ймовірність одержати знижку при купівлі.

Коли у підприємства немає достатньої матеріальної бази для оновлення основних засобів, тобто доведеться скористатися залученими коштами, серед зовнішніх джерел фінансування виділяють: приватні інвестиції, які можуть



бути представлені як комерційні кредити, корпоративні позики, участь приватних інвесторів у статутному капіталі дочірніх компаній, створення приватних компаній; державні субсидії. Досвід останніх років свідчить, що великі надії, які покладалися на іноземні інвестиції себе не виправдали. Їхні розміри залишаються незначними, особливо у виробничій сфері. Іноземні інвестиції можуть бути лише одним із джерел фінансування відтворення основних засобів підприємств. Інвестиції необхідні підприємствам для нормальної економічної діяльності, відтворення основних виробничих фондів, підвищення якості продукції, тому необхідно, щоб постійно відбувалося нарощування інвестицій коштів.

При використанні залучених коштів, не маючи фінансової можливості придбати усе необхідне обладнання одразу, підприємство залишає частину грошових активів у власному розпорядженні, а частину направляє на залучення кредиту. Відтак ПДВ підприємство сплачує одразу. У випадку співпраці з банком позитивом є те, що вільні грошові активи підприємство може спрямувати на загальний розвиток та розширювати свою діяльність. Отже, фінансування придбання основних засобів буде здійснюватись протягом терміну їх корисного використання, що, без сумніву, також є позитивом.

Однак для співпраці з банківською установою необхідною умовою є доведення позичальником спроможності своєчасно виконати зобов'язання за кредитним договором та наявність застави. Як свідчить практика, розмір останньої має бути більшим у два рази від суми кредиту. Використовуючи як джерело фінансування банківський кредит, підприємство несе валютні та процентні ризики. Ще один негативний аспект. ПДВ включається у тіло кредиту, тому проценти будуть нараховуватись на його величину протягом усього терміну користування кредитними коштами, а термін відшкодування податкового кредиту може затягнутися. По завершенні кредитного договору, сплати основного боргу та процентів за користування кредитом у

повному обсязі актив виводять із застави і переводять у власність підприємства.

Сфера фінансових послуг в Україні ще формується. Водночас з боку промислових та торговельних підприємств існує величезний попит на фінансові ресурси. На жаль, цей попит не задовольняється українською банківською системою. А лізинг є простою концентрованою формою фінансування, яка має можливість відіграти важливу роль у заповненні існуючого вакууму в досить ефективний і життєздатний спосіб. Лізинг – це доволі складне і багатогранне економічне явище, яке поєднує в собі операції купівлі-продажу, оренди, кредитування та інвестування фінансової та підприємницької діяльності.

Розглянемо ситуацію, коли керівництво підприємства вважає економічно доцільним придбати основні засоби за схемою лізингу. Можливо, у підприємства немає необхідних ресурсів для придбання їх за власний рахунок або такий спосіб вважають економічно недоцільним. Як і у випадку з кредитними коштами, генеруючи прибуток шляхом використання активів, придбання основних засобів здійснюють протягом строку їх корисного використання. Зауважимо, що об'єктом лізингу може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг.

Лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

Головною обов'язковою умовою лізингу є те, що об'єкти, які передаються в лізинг, можуть бути використані лише для підприємницьких цілей. На відміну від варіанта з отриманням кредиту на придбання основних засобів, лізингоодержувач отримує не гроші, а необхідне обладнання і поступово, у терміни, визначені контрактом, відшкодовує лізингодавцю вартість цього обладнання. У підсумку, оформивши договір лізингу та сплативши авансовий платіж, підприємство отримує необхідне обладнання. Лізингові платежі за договором лізингу відносять до валових витрат підприємства, тобто ресурс для їх оплати формується на підприємстві до сплати податку на прибуток.

За досить простої схеми забезпечення предмет лізингу виступає гарантом безперервного фінансування договору. У порівнянні з кредитним договором початкові капіталовкладення менші, тому й вільні активи підприємства більші. По закінченні терміну дії договору лізингу, після сплати останнього платежу предмет лізингу переходить у власність підприємства за залишковою вартістю. До недоліків цього джерела фінансування для підприємства слід віднести те, що у фінансовий лізинг не можуть передаватися нематеріальні активи, корпоративні права, сировина, матеріали та цінні папери.

Порівнявши три джерела фінансування, бачимо всі переваги придбання основних засобів за схемою лізингу (табл. 3.1) [18].

Таблиця 3.1 Характеристика джерел фінансування придбання основних засобів

Джерело фінансування	Характеристика
Власні кошти	<ul style="list-style-type: none"> <li>- під час оплати вартості основного засобу ПДВ сплачують постачальнику;</li> <li>- основні засоби обліковують на балансі підприємства;</li> <li>- за рахунок амортизації зменшується податок на прибуток;</li> <li>- величину нарахувань визначає податкове законодавство;</li> <li>- період відшкодування ПДВ може затягнутись.</li> </ul>
Кредитні кошти	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ПДВ сплачують одразу;</li> <li>- тіло кредиту включає ПДВ, на яке нараховуються проценти протягом терміну кредитування;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- основні засоби обліковують на балансі підприємства;</li> <li>- за рахунок амортизації зменшується податок на прибуток;</li> <li>- величина нарахувань визначається податковим законодавством;</li> <li>- податок на прибуток зменшується на величину нарахованих процентів згідно із договором.</li> </ul>
Лізинг	<ul style="list-style-type: none"> <li>- отримання майна при сплаті авансового платежу від 0 до 20 % первісної вартості;</li> <li>- податковий кредит на всю суму ПДВ;</li> <li>- гнучкіший порядок здійснення лізингових платежів;</li> <li>- величина нарахувань визначається податковим законодавством;</li> <li>- лізингове майно не зараховується на баланс підприємства, що не збільшує його активів і звільняє від сплати податку на майно;</li> <li>- зменшується ризик морального старіння обладнання, тому що підприємство бере його не у власність, а в оренду;</li> <li>- зменшення податку на прибуток відбувається також за рахунок винагороди лізингової компанії, нарахованої відповідно до умов договору.</li> </ul>

Лізинг дозволяє підприємству придбати основні засоби за наявності у нього мінімального власного капіталу. Порівняння джерел фінансування з точки зору оподаткування також свідчить на користь лізингу. Але остаточний вибір джерела фінансування придбання основних засобів слід здійснювати за результатами фінансового аналізу.

Інвестування у майновій формі знижує ризик неповернення коштів порівняно із кредитом. Лізингове майно не зараховується на баланс лізингоодержувача, що звільняє його від сплати податку на це майно. Лізингова угода укладається швидше, ніж кредитна, вимагаючи меншої кількості різного виду довідок від клієнта. При цьому графік погашення заборгованості розробляють індивідуально для кожного замовника, що не завжди можливо при звичайному кредитуванні.

З кожним роком лізинг стає все більш поширеним на теренах України. Розповсюджений при купівлі та оновленні основних засобів у малому та середньому бізнесі, він зміцнює позиції у державних закупівлях. Однак щоб зробити лізинг більш конкурентоспроможним фінансовим інструментом на ринку фінансових послуг, слід суттєво удосконалити вітчизняне законодавство.

### 3.2. Впровадження інвестицій з метою підвищення ефективності діяльності підприємства

У процесі прийняття інвестиційних рішень щодо реалізації окремих з альтернативних проектів вирішальну роль відіграє оцінка їхньої ефективності. Існує значна кількість показників і методів визначення ефекту та витрат за інвестиційними проектами різних видів. Використання цих показників і методів передбачає, що в процесі розробки інвестиційного проекту вже проведено необхідні технологічні, маркетингові, організаційні та інші дослідження і складено капітальний бюджет за ним, який включає всі види необхідних інвестиційних витрат у кожному інтервалі часу.

Інвестиційний процес підприємства в цілому і реалізація окремих проектів зокрема характеризуються як надходженням відповідних доходів, так і здійсненням інвестиційних витрат протягом окремих інтервалів часу.

За останні часи основні фонди Підприємства зменшились, Підприємство має збитки. Вироби, які виробляє Підприємство має великий попит на ринку України.

Розрахуємо показники ефективності інвестиційного проекту для придбання верстату для виробництва екологічної плівки, вартість якого склала 200 тис. грн.

Затрати на виробництво продукції складаються: оплата праці, затрати на матеріали, постійні затрати, амортизація обладнання і відсоток по кредиту. Оплата праці складатиме  $6700 \times 12 = 80\,400$  грн., нарахування на заробітню плату – 17 688 грн., затрати на матеріали – 50 тис.грн., постійні затрати – 5 тис.грн. Збільшення заробітної плати, матеріальних затрат и постійних затрат кожний рік становитиме 3%. Амортизація обладнання становитиме 40 тис.грн. на кожний рік, а відсоток по кредиту становить 21% (середній відсоток кредиту для підприємств). Розрахунки занесемо до таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 Затрати на виробництво продукції, тис.грн.

Показник	Рік
----------	-----

	1	2	3	4	5
Оплата праці	80400,00	82812,00	85296,36	87855,25	90490,91
Нарахування на заробітню плату	17688,00	18218,64	18765,20	19328,16	19908,00
Матеріальні затрати	50000	51500	53045	54636,35	56275,44
Постійні затрати	5000	5150	5304,5	5463,64	5627,54
Амортизаційні витрати	40000	40000	40000	40000	40000
Виплати по кредиту	42000	33600	25200	16000	8400
Затрати	235088,00	231280,64	227611,06	224083,40	220701,89

Балансовий прибуток складається з різниці між виручкою і затратами. Податок на прибуток складає 18% [15]. Проектований чистий прибуток складається з різниці між балансовим прибутком і податком на прибуток. Чистий грошовий потік складається із суми проектового чистого прибутку і відрахувань на амортизацію. Розрахунки занесемо до таблиці 3.3:

Таблиця 3.3 Операційна діяльність Підприємства, тис.грн.

Показник	Рік				
	1	2	3	4	5
Виручка	270000,0	283500,0	297675,0	312558,75	328186,69
Затрати	235088,00	231280,64	227611,06	224083,40	220701,89
Балансовий прибуток	34912,00	52219,36	70063,94	88475,35	107484,80
Податок на прибуток	6284,16	9399,48	12611,51	15925,56	19347,26
Чистий прибуток	28627,84	42819,88	57452,43	72549,79	88137,54
Амортизація	40000,0	40000,0	40000,0	40000,0	40000,0
Чистий грошовий потік	68627,84	82819,88	97452,43	112549,79	128137,54

Показниками економічної ефективності інвестиційного проекту впровадження в експлуатацію нового обладнання є [35]:

- чиста приведена вартість.
- індекс прибутковості.
- строк окупності.
- рентабельність капітальних вкладень.

В основі методу розрахунку чистої приведеної вартості закладене наслідування основній цільовій настанові, обумовленої власниками компанії, - підвищення цінності фірми, кількісною оцінкою якої служить її ринкова вартість.

Цей метод заснований на зіставленні величини вихідної інвестиції з загальною сумою дисконтованих чистих грошових надходжень, генерованих нею протягом прогнозованого терміну.

Чиста приведена вартість розраховується по формулі:

$$NPV = \sum_k \frac{P_k}{(1+r)^k} - IC \quad (3.1)$$

Розрахунки заносимо у таблицю 3.4.

Таблиця 3.4 Визначення прибутковості інвестиційного проекту

Роки	0	1	2	3	4	5
Інвестиції, тис.грн.	- 200					
Грошовий потік, грн.		68627,84	82819,88	97452,43	112549,79	128137,54
Коефіцієнт дисконтування при ставці 21%		0,8264	0,6830	0,5645	0,4665	0,3855
Дисконтований грошовий потік, грн.		56714,05	56567,09	55009,36	52505,31	49402,57
Приведена вартість, грн.		270198,37				
Чиста приведена вартість (NPV), грн		70198,37				

Так як  $NPV > 0$ , тобто позитивна, то проект є ефективним і можна порушувати питання про його прийняття і подальший розгляд. Чим більше  $NPV$ , тим проект ефективніше.

Показник  $NPV$  відбиває прогнозну оцінку зміни економічного потенціалу комерційної організації у випадку прийняття розглянутого проекту, причому оцінка робиться на момент закінчення проекту, але з позиції поточного моменту часу, тобто початку проекту. Цей показник адаптивний у просторово-тимчасовому аспекті, тобто  $NPV$  різних проектів

можна підсумовувати. Ця властивість виділяє даний критерій із всіх інших і дозволяє використовувати його в якості основного при аналізі оптимальності інвестиційного портфеля.

Розрахунок індексу прибутковості (PI) є наслідком розрахунку чистої приведеної вартості. Індекс прибутковості являє собою відношення чистої приведеної вартості до розміру капітальних вкладень

$$PI = \sum_k \frac{P_k}{(1+r)^k} \div IC \quad (3.2)$$

$$PI = \frac{70198,37}{200000} = 0,35$$

Індекс прибутковості тісно пов'язаний з чистою приведеною вартістю: якщо NPV позитивна, то  $PI > 1$ , і навпаки.

Так як  $PI > 1$ , то проект є ефективним, його варто прийняти.

На відміну від NPV індекс прибутковості є відносним показником: він характеризує рівень доходів на одиницю витрат, тобто ефективність вкладень – чим більше значення цього показника, тим вище віддача кожної гривни, інвестованої в проект. Завдяки цьому індекс прибутковості дуже зручний при виборі одного проекту з ряду альтернативних, що мають приблизно однакові значення NPV (якщо два проекти мають однакові значення NPV, але різні обсяги необхідних інвестицій, тобто вигідніше той з них, що забезпечує більшу ефективність вкладень), або при комплектуванні портфеля інвестицій з метою максимізації сумарного значення NPV.

Під внутрішньою нормою прибутковості (IRR) (синоніми: внутрішня норма прибутку інвестиції, внутрішня окупність) розуміють значення ставки дисконтування  $d$ , при якій NPV проекту дорівнює нулю:

$$IRR=d, \text{ при якому } NPV=f(d)=0.$$

де  $d$  – ставка дисконтування.



Зміст розрахунку внутрішньої норми прибутковості при аналізі ефективності планованих інвестицій (таб.3.5), як правило, полягає в наступному: IRR показує очікувану прибутковість проекту і, отже, максимально припустимий відносний рівень витрат, що можуть бути асоційовані з даним проектом. Наприклад, якщо проект цілком фінансується за рахунок позички комерційного банку, то значення IRR показує верхню границю припустимого рівня банківської процентної ставки, перевищення якого робить проект збитковим.

Таблиця 3.5 Аналіз грошового потоку

Роки	Грошовий потік	Дисконтований грошовий потік	
		при коефіцієнті дисконтування 21%	при коефіцієнті дисконтування 35%
1	68627,84	56714,047	50832,64
2	82819,88	56567,092	45443,00
3	97452,43	55009,356	39608,77
4	112549,79	52505,308	33885,17
5	128137,54	49402,569	28576,40
Приведена вартість (PV)		270198,37	198345,99
ІС		-200000	-200000
NPV		70198,37	-1654,01

Застосуємо метод послідовних інтеграцій з використанням табульованих значень множників, що дисконтуються. Для цього за допомогою таблиць вибираються два значення ставки дисконтування  $d_1 < d_2$  таким чином, щоб в інтервалі  $(d_1, d_2)$  функція  $NPV=f(d)$  змінювала своє значення з «+» на «-» або з «-» на «+». Далі застосовуємо формулу:

$$ВНД = d_1 + \frac{f(d_1)}{f(d_1) - f(d_2)} \times (d_2 - d_1) \quad (3.3)$$

де:  $d$  – ставка дисконтування;

$d_1$  – значення табульованої ставки дисконтування, при якій  $f(d_1) > 0$  ( $f(d_1) < 0$ );

$d_2$  – значення табульованої ставки дисконтування, при якій  $f(d_2) < 0$  ( $f(d_2) > 0$ ).

Точність обчислень зворотно пропорційна довжині інтервалу ( $d_1, d_2$ ), а найкраща апроксимація з використанням табульованих значень досягається у випадку, коли довжина інтервалу мінімальна (дорівнює 1%), тобто  $d_1$  і  $d_2$  – найближчі друг до друга значення ставки дисконтування, що задовольняють умовам (у випадку зміни знака функції  $y=f(d)$  з «+» на «-»):

$d_1$  – значення табульованої ставки дисконтування, що мінімізує позитивне значення показника NPV;

$d_2$  – значення табульованої ставки дисконтування, що максимізує негативне значення показника NPV.

Шляхом взаємної заміни ставок  $d_1$  і  $d_2$  аналогічні умови виписуються для ситуації, коли функція змінює знак з «-» на «+».

$$\text{ВНД} = 21 + \frac{70198,37}{70198,37 - (-1654,01)} \times (35 - 21) = 34,7 \%$$

Висновок: проект прийнятний до 34,7 %.

Алгоритм розрахунку строку окупності залежить від рівномірності розподілу прогнозованих доходів від інвестиції. Якщо доход розподілений по роках рівномірно, то строк окупності розраховується розподілом одноразових витрат на величину річного доходу, обумовлену ними. При одержанні дробового числа воно округляється у бік збільшення до найближчого цілого. Якщо прибуток розподілений нерівномірно, то строк окупності розраховується прямим підрахунком числа років, протягом яких інвестиція буде погашена кумулятивним доходом. Загальна формула розрахунку показника має вигляд:

$$PP = \min n, \text{ при якому } \sum_{k=1}^n P_k \geq IC. \quad (3.4)$$

Визначення приведеної вартості заносимо в таблицю 3.6.

Таблиця 3.6. Визначення приведеної вартості, тис.грн.

Роки	1	2	3	4	5
------	---	---	---	---	---

Приведений грошовий потік	56714,05	56567,09	55009,36	52505,31	49402,57
Приведена вартість наростаючим підсумком	56714,05	113281,14	168290,50	220795,81	270198,37

З таблиці бачимо, що приведена вартість після 3-го року складає 168290,50 грн., а після 4-го року – 220795,81 грн. Тобто 3 роки недостатньо для окупності інвестицій, а 4 роки – багато. З огляду на те, що у 4-му році 251 робочий день, а приведена вартість склала 52505,31 грн., то строк окупності визначимо за етапами:

- 1)  $PP = 52505,31 / 251 = 209$  грн.
- 2)  $200000 - 168290,50 = 31709,50$  грн.
- 3)  $31709,50 / 209 = 158$  днів.

Отже, строк окупності становитиме 3 роки 5 місяців і 8 днів.

Рентабельність капітальних вкладень (інвестицій).

$$R = NPV/IC = (70198,37 / 200000) \times 100 \% = 35 \%$$

Показники розрахунків занесено у зведену таблицю 3.7.

Таблиця 3.7 Показники розрахунку інвестиційного проекту

Показники	Позначення	Значення
Інвестиції (грн.)	IC	200000
Приведена вартість (грн.)	PV	270198,37
Чиста приведена вартість (грн.)	NPV	70198,37
Індекс прибутковості	PI	0,35
Внутрішня норма прибутковості ( % )	IRR	34,7
Строк окупності	PP	3 роки 5 місяців і 8 днів
Рентабельність ( % )	R	35
<b>ПРОЕКТ ПРИБУТКОВИЙ</b>		

Отже, можна зробити висновок, що інвестиційний проект є ефективним для підприємства.

### ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Одним з ефективних способів відновлення та підвищення рівня споживчих властивостей і працездатності основних засобів є поліпшення об'єктів необоротних активів підприємства, яке пов'язано із значно меншими інвестиційними витратами порівняно з новим будівництвом та придбанням нового, більш продуктивного обладнання на заміну зношеного, а саме: модернізацію, модифікацію, добудову (надбудову), дообладнання, реконструкцію, технічне переозброєння, заміну окремих частин обладнання, впровадження ефективнішого технологічного процесу, інші види поліпшення основних засобів.

До поліпшення, спрямованого на підтримання об'єктів в робочому стані з елементами покращення первісно очікуваних економічних вигід від їх використання в майбутньому, рекомендується відносити: поточний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, капітальний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, технічне обслуговування з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта.

Трьома основними елементами джерел фінансування відтворення основного капіталу є: амортизаційні відрахування (власні), лізинг (позикові), кредитування (залучені).

Інвестиційний процес підприємства в цілому і реалізація окремих проектів зокрема характеризуються як надходженням відповідних доходів, так і здійсненням інвестиційних витрат протягом окремих інтервалів часу.

Запропонований проект з інвестиціями у 200 тис. грн. доцільно прийняти тому що чиста приведена вартість дорівнює 70198,37 грн., рентабельність – 35%, строк окупності – 3 роки 5 місяців і 8 днів.

## ВИСНОВКИ

Основні виробничі фонди – це вартість сукупності засобів праці, необхідних для раціонального і планомірного виробництва продукції (робіт) і використовуються підприємством протягом тривалого часу (більше року). Вони переносять свою вартість на створений за їх допомогою продукт частками по мірі використання і зберігають свою матеріальну форму.

У процесі виробництва основні засоби зношуються фізично (матеріально) та економічно (морально). Розрізняють дві форми фізичного і морального зношення. Перша форма фізичного зношення виникає в процесі використання засобів праці, коли їх робочі органи внаслідок тертя втрачають свої якості, деформуються та руйнуються. Друга пов'язана з недовикористанням засобів праці, коли під дією природних і часового факторів металеві вузли і механізми машин і знарядь іржавіють, а пластмасові частини і гума «старіють».

Особливо важливе значення в механізмі відтворення основних засобів має амортизація, оскільки вона, з одного боку, є елементом виробничих витрат, що включається в собівартість продукції, а з іншого – є джерелом коштів для відновлення основних засобів.

Показники стану й ефективності використання основних засобів були об'єднані в три групи, які характеризують: забезпечення підприємства основними засобами; стан основних засобів; ефективність використання основних засобів.

Проаналізувавши літературні джерела, було відображено взаємозв'язок між узагальнюючими показниками ефективності використання основних фондів до яких було віднесено фондомісткість, фондвіддачу, фондоозброєність, коефіцієнт зносу, рентабельність основних фондів та інше. Впровадження такої схеми сприятиме формуванню якісної системи оцінювання ефективності основних фондів.

На підприємстві ФОП Бердичеський Є. В. використовується технологія

і високоякісне устаткування дозволяють виготовити широкий спектр плівок, а також виготовити пакети різних типорозмірів з нанесенням повного кольорового малюнка. Готова продукція відповідає всім стандартам і нормам України. Виробнича структура перебуває в процесі постійного розвитку під впливом удосконалення техніки, технології, форм організації виробничих процесів та інших чинників. В загальних рисах ФОП Бердичесвський Є. В. можна віднести до підприємств «технологічного» типу, оскільки воно функціонує на основі базових технологічних процесів виробництва пластмасових виробів.

За період дослідження кількість працівників стрімко падала, з 62 осіб (2019 р.) до 48 осіб (2022 р.). Не дивлячись на скорочення персоналу, продуктивність праці із року в рік зростає, у 2019 році продуктивність праці склала 165,09 грн., у 2022 році вже 257,08 грн., тобто темп зростання на 91,99 грн.

Первісна вартість основних засобів зросла з 2021 по 2022 рік тільки на 4 тис. грн. Знос за цей час експлуатації збільшився на 260 тис. грн. Це призвело до зростання рівня зносу (зменшення рівня придатності) на 6,98%, що свідчить про погіршення їх технічного стану. В складі майна частка необоротних активів зменшується на 6,96%, щодо оборотних активів, то вони показують динаміку зростання, за рахунок збільшення запасів та дебіторської заборгованості, за період з 2021 по 2022 рік, вона збільшилась на 934 тис. грн. або на 498,94 %, в свою чергу грошові кошти та інші необоротні активи зменшуються.

У 2022 році склалась досить нестабільна ситуація: джерела формування майна зменшились за рахунок стрімкого падіння показника власного капіталу, та стрімкого збільшення поточних зобов'язань.

Станом на 2022 рік, підприємство має 839 тис. грн. чистого збитку, порівняно з 2021 роком, темп спаду склав 1394 тис. грн. Проаналізована структура витрат, так на підприємстві із року в рік зростають податки, собівартість продукції, адміністративні та збутові витрати. На 2022 рік,

рентабельність продажів склала -6,70%, на 12,87% менше, порівняно з 2021 роком.

Аналіз ліквідності балансу показує, що підприємство не може своєчасно погасити свої борги. Коефіцієнт покриття досяг 1,09 тільки у 2021 році при рекомендованому значення понад 2,0. У 2022 році ситуація погіршилась, показник дорівнював 0,79. Коефіцієнт швидкої ліквідності за весь аналізований період також показує негативну динаміку, при рекомендованому значенні 0,7 – 0,8, лише у 2022 році цей показник досяг найвищої відмітки у 0,53. Коефіцієнт абсолютної ліквідності також бажає кращого, у 2021 році він склав 0,14 при нормативному 0,2 – 0,3.

Одним з ефективних способів відновлення та підвищення рівня споживчих властивостей і працездатності основних засобів є поліпшення об'єктів необоротних активів підприємства, яке пов'язано із значно меншими інвестиційними витратами порівняно з новим будівництвом та придбанням нового, більш продуктивного обладнання на заміну зношеного, а саме: модернізацію, модифікацію, добудову (надбудову), дообладнання, реконструкцію, технічне переозброєння, заміну окремих частин обладнання, впровадження ефективнішого технологічного процесу, інші види поліпшення основних засобів.

Для підтримання об'єктів в робочому стані з елементами покращення первісно очікуваних економічних вигід від їх використання в майбутньому, рекомендується відносити: поточний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, капітальний ремонт з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта, технічне обслуговування з елементами модифікації чи модернізації окремих частин об'єкта.

Запропонований проект з інвестиціями у 200 тис. грн. доцільно прийняти тому що чиста приведена вартість дорівнює 70198,37 грн., рентабельність – 35%, строк окупності – 3 роки 5 місяців і 8 днів.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. №18-22 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. ДБН В.2.2-28:2010 «Державні будівельні норми України. Будинки адміністративно та побутового призначення» Міністерство регіонального розвитку та будівництва України. Київ : 2011. с. 7.
3. ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин». Постанова Головного державного санітарного лікаря України № 7 від 10.12.98 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007282-98#Text>.
4. ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Міністерство охорони здоров'я України Головне санітарно-епідеміологічне управління. Київ : 1999 р. с. 17.
5. ДСН 3.3.6.042-99 «Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень». Постанова Міністерства охорони здоров'я України № 42 від 01.12.99. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va042282-99#Text>.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_014#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text).
7. НАПБ Б.03.002-2007 Норми визначення категорій приміщень будинків і зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Наказ МНС України від 03.12.2007 № 833. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://antifire.ua/dbn/5.pdf?cultureKey=ua&q=dbn/5.pdf>.



8. «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні». Наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text>.

9. Основні засоби: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. за № 92. [Електронний ресурс] – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>.

10. Воробієнко, А. Інвентаризація основних засобів. Все про бухгалтерський облік. 2021. № 107. С. 17-33.

11. Теорія, методологія і практика господарсько-фінансової діяльності підприємств : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астрія», 2019. 254 с.

12. Податковий Кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

13. Соломіна. Г. В. Економіка підприємства: практикум – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 142 с.

14. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. 572 с.

15. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні. Закон України від 31.03.2014 №1166-VII // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>

16. Агрес О.Г. Деякі аспекти щодо джерел фінансування для відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств // Інноваційна економіка. 2011. № 2. С. 216-218.

17. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Навчальний посібник. Львів: «Світ», 2008. С. 285.

18. Бакалець Р.І. Переваги придбання основних засобів за схемою фінансового лізингу // Вісник Львівської державної фінансової академії. 2010. № 18. С. 11-16.
19. Більський, В. Г. Машиновикористання і робоздатність техніки // Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України. 2010. № 7. С. 233-238.
20. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Львів: «Світ», 2016. 378 с.
21. Борисюк І.О., Ткаченко І. І. Оцінка стану та ефективності використання основних фондів підприємства [Електронний ресурс] / Бібліотека Вернадського. – Режим доступу: [http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/PSPE/2012\\_1/Borisuk\\_112.htm](http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/PSPE/2012_1/Borisuk_112.htm) –2012.
22. Гаврилюк Н. Методи нарахування амортизації (зносу) необоротних активів: переваги та недоліки: Вісник Вінницького національного аграрного університету. 2011. С. 62-69
23. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 264.
24. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф.Покропивний. Київ, КНЕУ, 2006. 528 с.
25. Ізмайлова О.О. Підходи до трактування поняття "поліпшення основних засобів" та класифікація видів поліпшення в обліку // Вісник КТУ. 2011. № 27. С. 267-271.
26. Козак В.Г. Визначення, визнання, оцінка та облік необоротних матеріальних активів [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://magazine.faaf.org.ua/index2.php?option=com\\_content&task=view&id=175&pop=1&page=0&Itemid=35](http://magazine.faaf.org.ua/index2.php?option=com_content&task=view&id=175&pop=1&page=0&Itemid=35).
27. Кузьмін О.Є., Стельмах Х.П. Класифікація основних засобів підприємств // Науковий вісник НЛТУ України. 2010. № 20. С. 263-268.

28. Кундеус О.М. Нарахування амортизації згідно нового Податкового кодексу України // Інноваційна економіка Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2012. № 2. с.120-127.
29. Кучіна С. Е., Теслюк С. М., Ефективність відтворення основних фондів як інноваційні заходи на підприємствах України // Інноваційний розвиток в Україні. 2010. №2. .115-127.
30. Онищенко В. Класифікація основних засобів. 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buhplatforma.com.ua/article/7676-klasifikatsya-osnovnih-zasobv>.
31. Маринич І.А. Значення процесу відтворення основних фондів підприємств у підвищенні ефективності їхнього використання [Електронний ресурс] // Бібліотека Вернадського. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/chem\\_biol/nvnltu/20\\_3/175\\_Marynych\\_20\\_3.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_3/175_Marynych_20_3.pdf)
32. Методи нарахування амортизації основних засобів [Електронний ресурс] // Податки та бухгалтерський облік. – Режим доступу: <http://nibu.factor.ua/ukr/info/pribil/metod-amort/>
33. Панчук Л.В., Економічна сутність основних засобів, їх класифікація та оцінка // Формування ринкової економіки. 2011.№ 25. С. 115-118
34. Пиріжок Є.С. Поняття «основні засоби» та канали їх вибуття на підприємстві // Міжнародний збірник наукових праць. 2011. № 2(20). С. 397-405.
35. Р.Б. Тянь, О.Б. Ватченко, Є.Ш. Ісхаков, О.В. Оскома. Проектний аналіз : навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2009. С. 244.
36. Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства : навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних заходів. Харків: ФОП Бровін О. В. 2018. С. 292.
37. Шарко М. В. Класифікація основних засобів підприємства в умовах невизначеності як джерело обліково – аналітичної інформації. Збірник

наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2019. № 2(40). с. 171-177.

38. Фатюха М.Г., Храмцова О.С. Теоретичні основи визначення та особливості основних фондів торговельного підприємства // Економічний простір. 2011. № 47. С. 281-287.

39. Федорова В.А. Економіка підприємства та міжнародних компаній : навч. посіб. для вузів : Навчальний посібник. Київ: Центр навч. літ., 2008. С. 416.

40. Шевчук Ю.І., Пірогов Д.Л. Підвищення використання основних виробничих фондів промислових підприємств // Економіка та прогнозування. 2011. №4. С.37-41.

41. Шкарабана С.І., Сапачова М.І. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств і об'єднань // Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 4. с.102-110.

## ДОДАТКИ